

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Katedra s celoškolskou působností

Miroslav Grábl

VI. ročník – kombinované studium

Obor: pedagogika – správní činnost

Postavení svědka v trestním řízení a jeho ochrana

Diplomová práce

Vedoucí práce: JUDr. Lenka Konrádová

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 28. 6. 2010

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji JUDr. Lence Konrádové za odborné vedení diplomové práce, poskytnutí materiálů a velmi cenných rad.

OBSAH

1	ÚVOD.....	- 6 -
2	POSTAVENÍ A ZPŮSOBILOST SVĚDKA	- 8 -
2.1	NESLUČITELNOST FUNKCE SVĚDKA	- 9 -
3	POVINNOSTI A PRÁVA SVĚDKA	- 11 -
3.1	POVINNOSTI SVĚDKA	- 11 -
3.1.1	<i>Povinnost svědčit.....</i>	- 11 -
3.1.2	<i>Povinnost podrobit se konfrontaci a rekognici dle § 104a, § 104b TrŘ.....</i>	- 13 -
3.1.3	<i>Povinnost podrobit se vyšetření duševního stavu znalcem.....</i>	- 16 -
3.1.4	<i>Povinnost podrobit se prohlídce těla, odběru krve nebo jiným obdobným úkonům spojeným se zásahem do tělesné integrity a úkonům vedoucím ke zjištění totožnosti svědka. -</i>	<i>17 -</i>
3.1.5	<i>Povinnost napsat potřebný počet slov ke zjištění pravosti rukopisu.....</i>	<i>- 18 -</i>
3.2	PRÁVA SVĚDKA.....	- 19 -
3.2.1	<i>Právo odepřít výpověď podle § 100 TrŘ.....</i>	<i>- 19 -</i>
3.2.2	<i>Právo na respektování zákazu výslechu svědka podle § 99 TrŘ.....</i>	<i>- 22 -</i>
3.2.3	<i>Právo vypovídat ve svém mateřském jazyce, resp. jazyce, který ovládá, právo na zajištění přítomnosti tlumočnicka.....</i>	<i>- 26 -</i>
3.2.4	<i>Právo na právní pomoc</i>	<i>- 27 -</i>
3.2.5	<i>Právo na svědečné.....</i>	<i>- 28 -</i>
3.2.6	<i>Další oprávnění svědka</i>	<i>- 29 -</i>
4	VÝSLECH SVĚDKA	- 30 -
4.1	PŘÍPRAVA VÝSLECHU SVĚDKA	- 30 -
4.2	OBECNÉ ZÁSADY A ČLENĚNÍ VÝSLECHU SVĚDKA	- 31 -
4.3	PRŮBĚH VÝSLECHU SVĚDKA V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ.....	- 34 -
4.4	VÝSLECH SVĚDKA V HLAVNÍM LÍČENÍ.....	- 36 -
4.5	VÝSLECH OSOBY MLADŠÍ 15-TI LET	- 39 -
4.6	HODNOCENÍ SVĚDECKÉ VÝPOVĚDI.....	- 40 -
5	OCHRANA SVĚDKA V ČESKÉ REPUBLICE.....	- 44 -
5.1	VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY SVĚDKA V ČR.....	- 45 -
5.2	OCHRANA SVĚDKA PODLE TRESTNÍHO ŘÁDU	- 48 -

5.2.1	<i>Ochrana svědka v přípravném řízení</i>	- 52 -
5.2.2	<i>Ochrana svědka před soudem</i>	- 53 -
5.2.3	<i>Kompenzace omezení obhajoby utajením totožnosti svědka</i>	- 56 -
5.3	OCHRANA SVĚDKA PODLE ZÁKONA Č. 137/2001 SB., O ZVLÁŠTNÍ OCHRANĚ SVĚDKA A DALŠÍCH OSOB V SOUVISLOSTI S TRESTNÍM ŘÍZENÍM	- 58 -
5.3.1	<i>Účel zákona č. 137/2001 Sb.</i>	- 59 -
5.3.2	<i>Ohrožená a chráněná osoba</i>	- 61 -
5.3.3	<i>Zvláštní ochrana a pomoc</i>	- 63 -
	<i>Podle § 3 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb. je zvláštní ochrana a pomoc souborem opatření, která zahrnují:</i>	- 63 -
5.3.4	<i>Poskytování zvláštní ochrany a pomoci</i>	- 65 -
5.3.5	<i>Povinnosti chráněné osoby</i>	- 66 -
5.3.6	<i>Ukončení poskytování zvláštní ochrany</i>	- 67 -
5.3.7	<i>Oprávnění a povinnosti policie a vězeňské služby</i>	- 68 -
6	INSTITUT KORUNNÍHO SVĚDKA	- 70 -
6.1	PŘERUŠENÍ A ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ KORUNNÍHO SVĚDKA	- 72 -
6.2	SPOLUPRACUJÍCÍ OBVINĚNÝ	- 74 -
7	ZÁVĚR	- 76 -
	RESUMÉ	- 78 -
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	- 79 -
	SEZNAM ZKRATEK	- 82 -

1 Úvod

Po roce 1990 se v naší zemi stále více rozmáhá kriminalita, a to od drobných krádeží až po vysoce organizované zločinecké organizace. Přestože jsou v boji proti nejzávažnější kriminalitě stále více využívány technické a organizační prostředky, má role svědka v trestním řízení stále nezastupitelné místo a patří mezi nejdůležitější důkazní prostředky. Zejména při dokazování organizovaného zločinu, obchodu s „*bílým masem*“, výroby a distribuce drog, nelegálního prodeje zbraní a terorizmu, roste význam svědecké výpovědi, jehož výpověď je pro orgány činné v trestním řízení zásadní pro usvědčení takovéto kriminality. Na takovéto ohrožení ze strany svědků reagují pachatelé trestních činů jejich ovlivňováním ve svůj prospěch formou zastrašování, vydírání nebo i útokem na jejich život či zdraví nebo jejich blízkých. Na uvedenou situaci bylo nutné adekvátně reagovat změnami v trestním řádu, v trestním zákoníku a přijetím zvláštních zákonů a opatření. Mezi nejvýznamnější takováto opatření patří zajištění bezpečnosti, ochrany a utajení svědka, nebo případné snížení trestu obviněnému, který se rozhodl svědčit. Je-li však svědkem člen zločinecké skupiny, který se rozhodl prolomit „*zákon mlčení*“ a vypovídat o osobách a okolnostech, které jsou předmětem zájmu orgánů činných v trestním řízení, je nutné takovému svědkovi zcela změnit identitu a v krajním případě ho ve spolupráci se zahraničními příslušnými orgány přestěhovat mimo území naší republiky. Tyto opatření jsou však logisticky i finančně velmi náročné.

Nejčastějším opatřením na ochranu svědků v rámci trestního řízení bývá využíván tzv. *institut utajeného svědka*, upravený v trestním řádu, který se úzce dotýká i mé profese. Jednou z mých pracovních povinností, v rámci přijatých opatření a možností, patří ochrana a doprovod svědků a dalších osob jak v budovách soudů, státních zastupitelství, tak i mimo ně, či v rámci této ochrany případná spolupráce se specializovanými složkami Policie České republiky. Blízkost problematiky ochrany svědků mému profesnímu zaměření zapříčinila, že jsem si zvolil uvedené téma diplomové práce.

Cílem mé diplomové práce je poskytnout zájemcům o tuto problematiku komplexní přehled o postavení svědka, jeho úlohách a ochraně v trestním řízení. Práci jsem si tématicky rozdělil na dvě části. Na obecnou právní úpravu pojmu svědka a vlastní ochranu svědka.

V první části provedu rozbor obecné charakteristiky svědka, jeho práv a povinností. Dále se zaměřím na výslech svědka a svědka mladšího 15-ti let, v přípravném řízení i před soudem

a hodnocení jejich důvěryhodnosti.

Ve druhé části mé diplomové práce se zaměřím na vlastní ochranu svědka. Nejprve nastíním vývoj právní úpravy ochrany svědka v České republice, možnost ochrany svědka v průběhu přípravném řízení a před soudem, např. formou utajení jeho totožnosti a podoby nebo tzv. *nadstandardním způsobem ochrany* podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka, který bývá využíván zejména při ochraně svědků nejzávažnější trestné činnosti. V tomto tématu zdůrazním pojmy ohrožená a chráněná osoba a poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědkům.

Závěr této tématické části věnuji problematice institutu korunního svědka, který však není doposud v našem právním řádu zakotven.

V průběhu celé práce se budu zabývat tzv. „zásadou rovnosti zbraní,“ a kolizí mezi ústavním právem obviněného na spravedlivý proces a právem svědků na utajení jejich skutečné totožnosti, a tím zajištění ústavních práv na nedotknutelnost jejich životů, zdraví a majetků.

2 Postavení a způsobilost svědka

Každý z nás se již setkal, buď osobně, nebo ve svém okolí, s povinností poskytnout svědeckou výpověď. Přitom zákon č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, nezná přesnou definici pojmu svědka, ale vymezuje jeho práva, povinnosti, postup při provádění jeho výslechu a ochranu jeho i osob jemu blízkých, a to zvláště pro jednotlivá stádia trestního řízení.

Odpovědi na otázky: „Kdo je svědek?“ a „Za jakých okolností se může kdokoliv z nás stát svědkem?“, nalezneme výkladem zákona a jsou nejdůležitěji obsaženy v Trestním řádu (dále jen v TrŘ); v zákoně č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním¹, ve znění pozdějších předpisů a v Trestním řádu procesním.² Trestní řád dále upravuje pravidla pro dokazování.

Pojem svědka lze definovat tak, že *„svědkem může být jakákoliv fyzická osoba, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, nebo která se sama, či z podnětu některé ze stran, dostavila k orgánu činným v trestním řízení a vypovídala o skutečnostech, které vnímala svými smysly (zrakem, sluchem, hmatem apod.), které jsou předmětem důkazního řízení. Svědkem tedy může být i poškozený, nebo osoba dospělá, mladistvá či mladší 15 let. Rovněž je možné, aby byla svědkem osoba s fyzickou nebo duševní vadou.“*³ *Dokazování je proces a výslech svědka je důkazním prostředkem.*

Má-li orgán činný v trestním řízení jakékoliv pochybnosti o schopnosti osoby vnímat skutečnosti a tyto skutečnosti dále reprodukovat, požádá o znalecký posudek odborníka v daném oboru, za účelem tyto pochybnosti rozptýlit, nebo potvrdit. Pokud je znaleckým posudkem potvrzena značně snížená schopnost vnímat a vypovídat, orgán činný v trestním řízení od výslechu ustoupí.

Rovněž je nepřijatelné, aby svědek, který je schopen skutečnosti vnímat a zapamatovat si je, ale není schopen se vyjadřovat, tyto skutečnosti jako výpověď celou napsal. Vždy musí vypovídat sám, a pokud je vyslychanou osobou například osoba hluchá nebo hluchoněmá, přizve se

¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005. 1453 s.

² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. 1124 s.

³ Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck 2003, s. 430.

k výslechu tlumočnick do znakové řeči. Z výše uvedených důvodů vyplývá „svědkova nezastupitelnost jinou osobou, a to zejména proto, že jeho postavení je vytvořeno situací, kterou pozoroval, nebo jinak vnímal.“⁴

„Svědkiem může být náš občan, cizí státní příslušník, osoba bez cizí státní příslušnosti.“⁵

2.1 Neslučitelnost funkce svědka

Funkce svědka má v trestním řízení zvláštní procesní postavení. Jako svědek může být slyšen poškozený, i když je u něj předpokládána větší zainteresovanost na výsledku.

Procesní postavení svědka je neslučitelné s funkcí jiné osoby v témže trestním řízení. Především nemůže být svědkem obviněný, a to ani v poměru k jiným spoluobviněným. Dřívějšího spoluobviněného lze v poměru k ostatním spoluobviněným vyslechnout v postavení svědka jen za předpokladu, že jeho trestní stíhání bylo pravomocně zastaveno, nebo vyloučeno ze společného řízení anebo pravomocně skončilo odsuzujícím či zprošťujícím rozsudkem. Dokud se vede společné trestní stíhání, nemůže být spoluobviněný vyslechnut o trestné činnosti jiného spoluobviněného jako svědek, a to ani tehdy, jestliže vypovídá o trestném činu, pro nějž není sám stíhán. V této situaci může vypovídat jen ve formě výpovědi spoluobviněného (§ 97 TrŘ).

Se zřetelem na nenahraditelnost svědka, dospěla soudní praxe k závěru, že funkce svědka je rovněž neslučitelná s funkcí znalce. Podle ní by mohlo docházet pod vlivem odborných znalostí k nepříznivému hodnocení výsledků řízení a k ovlivnění svědecké výpovědi. Dospěla k tomu na základě rozdílného vnímání a získávání znalostí o skutečnostech důležitých pro trestní řízení.

Svědka nabývá tyto znalosti bez souvislosti, na základě jemu známé situace a vnímání svými smysly. Znalec získává znalosti seznámením se skutečností, na kterou má vypracovat odborný posudek až v průběhu trestního řízení. Vzhledem k tomu, že na stejnou věc může vyhotovit znalecký posudek kterýkoliv jiný znalec se stejnou odbornou kvalifikací, můžeme zde hovořit

⁴ Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 428.

⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 351.

o zastupitelnosti znalce. Podobný závěr se týká i osoby tlumočnicka. Soudní praxe ustanovila, že *„pokud je někdo ve věci svědkem, nemůže být přibrán za znalce, či tlumočnicka.“*⁶

Procesní postavení svědka vylučuje, aby ten, kdo je ve věci svědkem, mohl být zároveň ve stejné věci činný jako policejní orgán, státní zástupce, přísedící nebo soudce. V těchto případech platí **zásada podjatosti a nestrannosti**. Pokud se stane příslušník policie, státní zástupce, přísedící nebo soudce svědkem trestného činu, nemůže v té samé věci působit jako orgán činný v trestním řízení, a to z důvodné obavy v jeho nestrannost (§ 30 odst. 1 TrŘ).

Vyloučení obhájce jako svědka v trestním řízení je upraveno v ustanovení § 35 odst. 2 TrŘ, které stanoví, že *„obhájcem nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby.“* Dále je ustanoveno, že *„v trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočnick.“*

⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 782 – 783.

3 Povinnosti a práva svědka

Výslech svědka je v trestním řízení jednou z klíčových forem dokazování a je tedy upravena v ustanoveních celé řady zákonů. Trestní řád upravuje práva a povinnosti svědka a postup provádění důkazu.

Povinnosti svědka, které jsou ustanoveny v Trestním řádu, vyplývají z důležitosti jeho procesního postavení a z tohoto důvodu jsou vynutitelné zákonem stanovenými prostředky.

Práva svědka mají právní oporu kromě Trestního řádu i v článku 37 odst. 1 a odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Jednotlivé povinnosti a práva budou více rozebrány v následujících státech.

3.1 Povinnosti svědka

Základní povinnosti svědka:

1. Povinnost svědčit (vypovídat) dle § 97 TrŘ.
2. Povinnost podrobit se konfrontaci a rekognici dle § 104a, § 104b TrŘ.
3. Povinnost podrobit se vyšetření duševního stavu znalcem dle § 118 TrŘ.
4. Povinnost podrobit se prohlídce těla, odběru krve nebo jiným obdobným úkonům spojeným se zásahem do tělesné integrity a úkonům vedoucím ke zjištění totožnosti svědka dle § 114 TrŘ.
5. Povinnost napsat potřebný počet slov ke zjištění pravosti rukopisu dle § 101 odst. 4 TrŘ.

3.1.1 Povinnost svědčit

Povinnost svědka je stanovena v ustanovení § 97 Trestního řádu, podle kterého je „každý povinen na předvolání se dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení.“

Obsahem této povinnosti je:

- Povinnost dostavit se na předvolání k orgánu činnému v trestním řízení.
- Povinnost vypovídat jako svědek.

Orgán činný v trestním řízení si přítomnost svědka zajišťuje řádným předvoláním (§ 98 TrŘ). Předvolání ukládá svědkovi dostavit se řádně a včas na stanovené místo a vypovídat dle § 97 TrŘ, řádné předvolání je podmínkou splnění této povinnosti.

Platí zde **zásada svědkovy nezastupitelnosti** a není tedy možné, aby byl svědek zastoupen u výslechu jinou osobou, třeba i svým zákonným zástupcem. Povinnost dostavit se na předvolání je vynutitelná buď pořádkovou pokutou (§ 66 TrŘ), nebo předvedením. Z povinnosti dostavit se jsou vyňaty jen osoby požívající výsad a imunit podle zákona nebo mezinárodního práva (§ 10 TrŘ). Dostavit se osobně musí tedy i osoby, jejichž výslech je zakázán (§ 99 TrŘ), nebo které mají právo odepřít výpověď (§ 100 TrŘ). Tyto osoby více rozeberu v podkapitole „Práva svědka.“

Druhou základní povinností svědka je povinnost vypovídat.

Zde platí **zásada ústnosti**. Svědek musí vypovídat sám, případně prostřednictvím tlumočnicka z cizího jazyka, nebo ze znakové řeči. Trestní řád výslovně uvádí i to, o čem má svědek vypovídat. Svědek je povinen vypovídat vše o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Svědek má tedy vypovídat o tom, co vnímal svými smysly, ale není jeho úkolem provádět hodnocení vnímaných skutečností a vysvětlovat skutečnosti zjištěné jinými důkazy.⁷

Odmítne-li svědek bez uvedení důvodu vypovídat, může mu být orgánem činným v trestním řízení udělena pořádková pokuta podle § 66 TrŘ. Opakované odmítnutí výpovědi u hlavního líčení může mít za následek, že bude obviněn z trestného činu pohrdání soudem podle § 336 Trestního zákona (TrZ).⁸

⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 351 – 353.

⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

3.1.2 Povinnost podrobit se konfrontaci a rekognici dle § 104a, § 104b TrŘ

Konfrontace, stejně jako rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě, byly do Trestního řádu zavedeny novelou TrŘ z roku 2001 (zák. č. 265/2001 Sb.) jako tzv. zvláštní způsoby dokazování. Ty jsou neodmyslitelně spjaty s dokazováním a vyšetřováním trestného činu. Provádějí se na místech a v podmínkách, které jsou stejné nebo podobné těm, kde se událost stala, nebo byl trestný čin spáchán, a to i bez souhlasu toho, u koho mají být úkony provedeny. Přípravou, organizačním zabezpečením, taktikou a souvislými otázkami se zabývá kriminalistika. Závazný procesní postup při provádění konfrontace a dalších zvláštních způsobů dokazování je stanoven v § 85b Trestního řádu.⁹

Kromě konfrontace a rekognice je svědek povinen strpět i **identifikaci** uvedenou v § 114 odst. 3 TrŘ, zúčastnit se **rekonstrukce, prověrky na místě a vyšetřovacího pokusu** podle §104d odst. 2, § 104c odst. 3, odst. 4. Podrobněji se budu věnovat nejčastějším úkonům dokazování, a to konfrontaci a rekognici.

Konfrontací, která je upravena v § 104a TrŘ, se rozumí postavení tváří v tvář již dříve vyslechnutých osob v postavení obviněného (obžalovaného) nebo svědka, jejichž výpovědi v důležitých okolnostech nesouhlasí, za účelem odstranění takových závažných rozporů a případně i získání nových důkazů.

Konfrontace se může provést až poté, kdy každá z osob, jež mají být konfrontovány, byla již vyslechnuta a o její výpovědi byl sepsán protokol, neboť jinak by ani nebylo možné zjistit vzájemný nesoulad v takové výpovědi. Přitom oddělený a samostatný výslech musí být proveden ve stejném procesním postavení, v jakém mají být osoby konfrontovány.

Zákon v § 104a odst. 1, odst. 2 rozlišuje procesní postavení již dříve vyslechnutých osob:

1. konfrontaci mezi dvěma obviněnými (spoluobviněnými),
2. konfrontaci mezi dvěma svědky,
3. konfrontaci mezi obviněným a svědkem.

⁹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 367.

Konfrontace není možná mezi obviněným a znalcem, svědkem a znalcem. Tváří v tvář nelze postavit také svědka, jehož totožnost se utajuje z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 TrŘ, z obavy prozrazení jeho totožnosti a podoby.

Osobu mladší patnácti let je možné postavit tváří v tvář jen výjimečně, jestliže to je pro objasnění nezbytně nutné. V tomto případě hrozí negativní ovlivnění svědka důsledkem strachu z konfrontované osoby, její autority apod. V takovém případě se postupuje dle § 102 TrŘ, a to tak, že se k výslechu přibere pedagog, coby odborník, nebo rodič.

Zákon upravuje průběh konfrontace v § 104a odst. 3 tak, že při konfrontaci se vyslychaná osoba vyzve, aby druhé osobě vypověděla v přímé řeči své tvrzení o okolnostech, v nichž výpovědi konfrontovaných osob nesouhlasí, popřípadě, aby uvedla další okolnosti, které s jejím tvrzením souvisejí a o kterých dosud nevypovídala. Osoby postavené tváří v tvář si mohou vzájemně klást otázky pouze se souhlasem vyslychajícího. Pro konfrontaci jinak platí ustanovení o výpovědi obviněného a o svědcích. Pokud se po skončení konfrontace ukáže potřeba znovu vyslechnout konfrontované osoby, provede se jejich výslech odděleně podle příslušných předpisů platných pro výslech obviněného nebo svědka (§ 104a odst. 6).¹⁰

Průběh konfrontace je potřeba zaprotokolovat. Do protokolu se dle § 55 odst. 3 TrŘ uvádí doslovné znění položených otázek a odpovědí na ně, výpovědi konfrontovaných osob a všechny okolnosti, které jsou z hlediska účelu a provádění konfrontace důležité.

V kriminalistice je **rekognice** považována za samostatnou metodu kriminalistické praktické činnosti. Na rozdíl od výslechu, kde jde o reprodukci vnímaného, spočívá rekognice v zjišťování totožnosti nějaké osoby nebo věci, kdy po předchozím popisu takové osoby nebo věci poznávací osobou, je jí osoba nebo věc ukázána zpravidla mezi několika osobami nebo věcmi téhož druhu a poznávací osoba ji znovupoznává. Podle § 104b odst. 1 TrŘ se rekognice koná, je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tím její totožnost.¹¹

Pokud je třeba např. identifikovat svědkem nalezenou věc bezprostředně po spáchání trestného činu nebo zadrženou podezřelou osobu, atd., stává se rekognice za podmínek uvedených

¹⁰ Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 461 – 463.

¹¹ Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 463.

v § 160 odst. 4 TrŘ neodkladným a neopakovatelným úkonem. Takový úkon zpravidla nesnese odkladu z hlediska účelu trestního stíhání na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání, a proto musí být neprodleně proveden, aby podezřelá zadržená osoba mohla být buď obviněna, vzata do vazby nebo naopak propuštěna na svobodu. Rekognice se zde provede na návrh státního zástupce za účasti soudce podle § 158a TrŘ.

Zákon rozlišuje rekognici:

- a) podle charakteru předváděných objektů
 - rekognici osob (živých i mrtvých, příp. části mrtvol)
 - rekognici věcí (movitých, nemovitých, živých nebo mrtvých zvířat)

- b) podle způsobu předvádění objektů
 - rekognici in natura
 - rekognici podle fotografií (analogicky i reprodukcí, modelů apd.).

Při rekognici může být poznávací osobou pouze svědek, obviněný nebo podezřelý. Ale nemůže být poznávací osobou např. konzultant orgánu činného v trestním řízení nebo znalec.¹²

Všeobecný postup před zahájením rekognice je takový, že se vyslechne svědek, podezřelý nebo obviněný o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímali, o znacích nebo zvláštěnostech, podle nichž by bylo možné osobu nebo věc poznat. Osoba nebo věc, která má být poznána, jim nesmí být před rekognicí ukázána (§ 104b odst. 2 TrŘ), neboť jinak by výsledky rekognice byly znehodnoceny a byly by zásadně nepoužitelné v dalším řízení pro podstatnou vadu při jejím provádění.

Rekognice in natura je upravena v § 104b odst. 3 a odst. 5 TrŘ a spočívá v tom, že osoba, která má být poznána, a to svědkem, podezřelým nebo obviněným, se vyzve, aby se zařadila mezi nejméně tři osoby, které se od sebe výrazně neodlišují. Má-li být poznána podle hlasu, je jí umožněno, aby hovořila v libovolném pořadí, mezi dalšími osobami s podobným hlasem. Totéž platí, pokud má být poznána věc. Opět se ukáže svědkovi, podezřelému nebo obviněnému mezi minimálně dalšími třemi věcmi téhož druhu.

¹² Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 464 – 465.

Rekognici podle fotografií upravuje trestní řád v § 104b odst. 4 jen u osob. Pokud není možné ukázat osobu, která má být poznána, ukáže se svědkovi, obviněnému nebo podezřelému její fotografie, a to opět mezi minimálně třemi obdobnými fotografiemi osob. Tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázáním osoby.

Obdobně jako u rekonstrukce se musí i o provedené rekognici sepsat protokol. Do protokolu je nutné uvést kromě obecných náležitostí i podrobný popis okolností, za jakých byla rekognice prováděna, doba a podmínky, za kterých byly předměty, nebo osoby svědkem, obviněným nebo podezřelým pozorovány, jejich vyjádření a pořadí, ve kterém byly věci, či osoby ukázány.

3.1.3 Povinnost podrobit se vyšetření duševního stavu znalcem

Podle § 118 trestního řádu se vyšetření duševního stavu svědka nařizuje v případě, *„jestliže jsou závažné pochybnosti, zda není u svědka, jehož výpověď je pro rozhodnutí zvláště důležitá, podstatně snížena schopnost správně vnímat nebo vypovídat, je možno vyšetřit znalecky i duševní stav svědka.“*

K vyšetření duševního stavu svědka postačí přibrat pouze jednoho znalce – lékaře se specializací v oboru psychiatrie. Pokud by však šlo o objasňování okolností obzvláště důležitých, je třeba přizvat dva znalce (§ 105 odst. 4 TrŘ).

Svědka je povinen se dostavit ke znalci k vyšetření svého duševního stavu na řádné předvolání. V případě, že se svědek ke znalci nedostaví bez řádné omluvy, může být proti němu uplatněna sankce uložením pořádkové pokuty podle § 66 TrŘ nebo může být ke znalci předveden podle § 98 TrŘ.

Nelze však nařídit pozorování duševního stavu svědka ve zdravotnickém ústavu, nebo je-li svědek ve vazbě, ve zvláštním oddělení nápravného zařízení, jak je to možné podle § 116 odst. 2 TrŘ, u obviněného.

Přibrání znalce se děje formou opatření, proti kterému není přípustná stížnost. Proti osobě znalce lze však vznést námitky z důvodů, které stanoví zvláštní zákon. Vedle toho lze vznést námitky proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek položeným znalci (§ 105 odst. 3 TrŘ).

3.1.4 Povinnost podrobit se prohlídce těla, odběru krve nebo jiným obdobným úkonům spojeným se zásahem do tělesné integrity a úkonům vedoucím ke zjištění totožnosti svědka

Prohlídka těla a jiné podobné úkony jsou upraveny v § 114 TrŘ. Podle tohoto ustanovení je povinen se podrobit prohlídce těla každý, je-li nezbytně třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. To znamená, že těmto úkonům je povinen se podrobit i svědek. Při jejich provádění je nutné dbát zejména na to, aby zbytečně neutrpěla lidská důstojnost. Ta je zakotvena v článku 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále LZPS), podle které „*má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní život, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“

Zvláštními druhy ohledání jsou:

- prohlídku těla,
- zkoušku krve,
- odběr biologického materiálu nebo jiný obdobný úkon,
- úkony potřebné ke zjištění totožnosti osoby.

Prohlídka těla se provádí, je-li nezbytně nutné zjistit, zda jsou na těle stopy, nebo následky trestného činu. Prohlídku by měl provádět lékař, neboť k zjišťování těchto stop jsou potřebné odborné znalosti. Pokud není lékař k dispozici, provádí prohlídku těla vždy osoba stejného pohlaví. Bývá to zpravidla policista, příslušník Vězeňské stráže apod. Zjištěné stopy, nebo následky násilí je vhodné dokumentovat, vyfotografovat a dále pak mohou sloužit jako příloha k znaleckému posudku.

Prohlídka těla je procesní úkon trestního řízení, a proto je povinen se jí podrobit každý, tedy i svědek, který má právo, podle § 100 odst. 1, odst. 2 TrŘ, odepřít výpověď. Prohlídka těla je vynutitelná uložením pořádkové pokuty po řádném poučení o následcích nevyhovění (§ 66 TrŘ).

Zkoušku krve, odběr biologického materiálu nebo jiný obdobný úkon upravuje § 114 odst. 2 TrŘ takto: „*Je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde, povinna strpět, aby jí lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon, není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví. Odběr biologického materiálu (odběr moči, vzorku vlasů, ochlupení, pachy pro tzv. pachovou konzervu apod.),*

který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, již se takový úkon týká, může provést i tato osoba nebo s jejím souhlasem orgán činný v trestním řízení.“

Výsledky zkoušky krve nebo jiného obdobného úkonu i odběru biologického materiálu mohou být podkladem pro znalecký posudek.

Zjišťování totožnosti osoby je každé objasňování rozhodných skutečností směřující k identifikaci osoby, která se zdržovala na místě činu, tedy i určování, komu patří otisky prstů na tomto místě nalezené. Ke zjištění totožnosti se využívá policejní databáze a znamená získání informací o jeho jménu a příjmení, datu a místu narození, bydlišti, zaměstnání aj. Samotné zjišťování by mělo začínat prověřením totožnosti podle občanského průkazu, cestovního pasu, řidičského průkazu nebo podle sdělení a evidence obyvatel. Svědek je povinen strpět veškeré úkony spojené se zjišťováním totožnosti, jako je fotografování, zevní měření těla, snímání daktyloskopických otisků, zjišťování zvláštních tělesných znamení apod.

Vynucení potřebných úkonů lze učinit pořádkovou pokutou po předchozí výzvě a poučení o vynutitelnosti.

3.1.5 Povinnost napsat potřebný počet slov ke zjištění pravosti rukopisu

Smyslem této povinnosti je podle § 101 odst. 4 TrŘ získání srovnávacího materiálu pro zjištění pravosti rukopisu svědků, tj. pro ověření, zda rukopis na posuzovaném dokumentu pochází od svědka, či nikoli, a to v případech, když má takové zjištění důkazní význam (např. zda svědek napsal, či podepsal nějakou listinu). Výsledek znaleckého zkoumání pravosti rukopisu pak může být použit jako samostatný důkaz, ale nesmí být použit k jiným účelům.¹³

Pokud je svědek cizinec, napíše potřebný počet slov v mateřském jazyce, nebo jazyce, kterému svědek rozumí a k pochopení významu písemného projevu se přizve tlumočník a k posouzení pravosti znalec v oboru grafologie.

¹³ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 830.

3.2 Práva svědka

Stejně jako povinnosti rovněž i práva svědka jsou upravena v Trestním řádu a vyplývají jak z procesního postavení svědka, tak i z Listiny základních práv a svobod, která je součástí právního pořádku České republiky.

Mezi základní oprávnění svědka patří:

1. Právo odepřít výpověď podle § 100 TrŘ.
2. Právo na respektování zákazu výslechu svědka podle § 99 TrŘ.
3. Právo vypovídat ve svém mateřském jazyce, resp. jazyce, který ovládá, právo na zajištění přítomnosti tlumočnicka podle § 2 odst. 14 TrŘ, § 28 TrŘ. Zde ovšem nejde o specifické právo svědka, ale o projev obecné zásady.
4. Právo na právní pomoc – právo, aby jím zvolený advokát byl přítomen u výslechu svědka. Také v tomto případě jde o projev obecné zásady – práva na právní pomoc zakotveného v čl. 37 odst. 2 LZPS.
5. Právo ohroženého svědka na poskytnutí informací o pobytu obviněného nebo odsouzeného podle § 44a TrŘ.
6. Právo ohroženého svědka na poskytnutí ochrany podle § 55 odst. 2 TrŘ, § 209 TrŘ, zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.
7. Právo na svědečné podle § 104 TrŘ.¹⁴

3.2.1 Právo odepřít výpověď podle § 100 TrŘ

Toto ustanovení je první výjimkou z obecné povinnosti vypovídat jako svědek, upravené v § 97 TrŘ.

Ustanovení § 100 TrŘ má tři odstavce, které si dále rozebereme podrobněji.

V prvním odstavci § 100 TrŘ se vymezuje, kdo je oprávněn odepřít výpověď jako svědek, aby svou pravdivou výpovědí nenarušil rodinné vztahy, nebo nevystavil osoby sobě blízké nebezpečí trestního stíhání. Doslova je v tomto prvním odstavci § 100 TrŘ stanoveno, že, „*právo*

¹⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 351 – 352.

odepřít výpověď jako svědek má příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh; jestliže je obviněných více a svědek je v uvedeném poměru jen k některému z nich, má právo odepřít výpověď stran jiných obviněných jen tehdy, nelze-li odloučit výpověď, která se jich týká, od výpovědi týkající se obviněného, k němuž je svědek v tomto poměru.“

Podle tohoto ustanovení je „*důvodem vzniku práva na odepření výpovědi samotná existence zde uvedeného příbuzenského vztahu svědka k obviněnému. Tento důvod se vztahuje k výpovědi svědka jako celku, tj. svědek může bez dalšího odepřít celou svoji výpověď, aniž by bylo nutno zkoumat, o jakých skutečnostech má nebo hodlá vypovídat a jestli může jeho výpověď negativně ovlivnit důkazní situaci vůči obviněnému či narušit příbuzenské vztahy mezi obviněným a svědkem.“*

Vyslýchající orgán je povinen v rámci poučení svědka o právu odepřít výpověď svědkovi označit skutek, jehož se má jeho výpověď týkat, a po zahájení trestního stíhání označit i osobu obviněného, v jehož věci má vypovídat. Je-li více obviněných, je třeba označit všechny obviněné, v jejichž věci má svědek vypovídat. Bez toho nemůže svědek posoudit, zda má či nemá právo odepřít výpověď.¹⁵

Podle § 100 odst. 2 TrŘ je svědek oprávněn odmítnout výpověď v případě, *„jestliže by svou výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojitelovi, osvojenci, manželu nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.“*

Uvedené právo svědka na odepření výpovědi vychází z článku 37 odst. 1 LZPS, kde je mj. uvedeno, že *„každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Svědek tedy může odmítnout vypovídat podle ustanovení v § 100 odst. 2 TrŘ i v případě, pokud mu nehrozí trestní stíhání ve věci ve které je vyslýchán, ale může mu hrozit trestní stíhání za skutek, který není orgánům v trestním řízení doposud znám.“*

Postup podle ustanovení § 11 odst. 2 TrŘ se ve vztahu k nim uplatní jen za situace, když tyto blízké osoby nejsou obviněnými ve věci, ve které je svědek vyslýchán; jestliže by taková osoba byla v této věci obviněnou, pak by přicházelo zpravidla v úvahu odepření výpovědi podle § 100 odst. 1 TrŘ.

¹⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 818 – 819.

Za způsobené nebezpečí trestního stíhání je podle Trestního řádu třeba považovat nejen případ, když hrozí zahájení trestního stíhání podle § 160 TrŘ proti svědkovi nebo proti dalším osobám vyjmenovaným v § 100 odst. 2 TrŘ, ale i případ, kdyby svědek osobě již stíhané pro trestný čin svou výpovědí přitížil nebo přispěl k jejímu usvědčení. Za hrozbu trestního stíhání je třeba považovat rovněž možnost vedení zkráceného přípravného řízení podle § 179a TrŘ a následného zahájení trestního stíhání.¹⁶

Jak již zde bylo uvedeno, svědek může odmítnout vypovídat pouze při nebezpečí možného trestního stíhání. Jiné důvody nejsou přípustné. Svědek tedy nemůže odmítnout vypovídat, když mu jako spolupachateli hrozí pouze přestupkové řízení nebo pokud svou výpovědí přivodí sobě nebo vyjmenované osobě hanbu nebo i majetkovou újmu.

Před každým výsledkem musí být svědek náležitě poučen orgánem činným v trestním řízení o svém právu odepřít výpověď a případné svědkovo prohlášení o odepření výpovědi orgán řádně zaprotokoluje. Svědek, který využil tohoto svého práva u předcházejícího výsledku, může dodatečně prohlásit, že se svého práva na odmítnutí vypovídat vzdává, že chce svědčit a v tom případě může být proveden jeho výslech.

Přestože má svědek právo na odmítnutí výpovědi a již v minulosti ve stejné věci toto své právo využil, je i nadále povinen dostavit se na řádné předvolání k orgánu činnému v trestním řízení. Tato povinnost dostavit se je opět vynutitelná pořádkovou pokutou nebo předvedením. O oprávněnosti odepření výpovědi rozhoduje orgán, který svědka vyslýchá.¹⁷ V případě opakovaného odepření výpovědi svědkem, může toto jeho jednání považovat soud za urážlivé chování a zahájit proti svědkovi trestní stíhání ve smyslu znaků skutkové podstaty trestného činu pohrdání soudem podle § 336 TrZ.

Další osoby, které mají právo odepřít svědeckou výpověď jsou uvedeny v Ústavě České republiky pro výkon v jejich funkcích. Právo odmítnout vypovídat má zejména poslanec a senátor ČR (čl. 28 Ústavy), „*který se o skutečnostech dozvěděl v souvislosti se svým mandátem, a to i poté, co přestal být poslancem a senátorem* a soudce Ústavního soudu (čl. 86 odst. 3 Ústavy), „*který se dozvěděl skutečnosti během výkonu své funkce, a to i po ukončení této funkce ústavního soudce.*“¹⁸

¹⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 819.

¹⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 816 – 820.

¹⁸ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 355.

V ustanovení § 100 odst. 3 TrŘ je stanoveno, že „odepřít výpověď jako svědek nemůže však ten, kdo má stran trestného činu, jehož se svědecká výpověď týká, oznamovací povinnost podle trestního zákona.“ Toto ustanovení vytváří výjimku z práva svědka odepřít výpověď uvedených v § 100 odst. 1, odst. 2 TrŘ, ale pouze stran závažných trestných činů, jako například vraždy, útoky proti státnosti, teroristické činy, padělání peněz, nedovolené způsoby boje, zločinné spolčení, genocida a dalších trestných činů uvedených v § 368 TrZ.

Neoznámení je beztrestné za podmínek uvedených ve druhém odstavci § 368 TrZ. Jedná se o situaci, kdyby svědek svou výpovědí uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání, sebe nebo osobu blízkou.

Třetí odstavec stejného ustanovení plně zbavuje oznamovací povinnosti advokáta nebo jeho zaměstnance, který se dozvěděl o spáchání trestného činu při výkonu advokacie. Oznamovací povinnost nemá také duchovní registrovaných církví a náboženských společností, který se dozvěděl o trestném činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství.

3.2.2 Právo na respektování zákazu výslechu svědka podle § 99 TrŘ

Zákaz výslechu svědka podle § 99 TrŘ je další výjimkou ze všeobecné povinnosti svědčit. Tato výjimka je zdůvodněna ochrannou určitých tajemství, a tedy veřejným zájmem. „Svědka nesmí být vyslýchán, a tedy nesmí vypovídat o utajovaných skutečnostech a informacích, případně má-li státem uloženou, či uznanou povinnost mlčenlivosti, a to i kdyby sám chtěl vypovídat, dokud není této povinnosti zbaven.“ K těmto skutečnostem je orgán činný v trestním řízení povinen přihlížet z tzv. *úřední povinnosti* a zároveň je povinen řádně svědka, před jeho výpovědí, o tomto zákazu výslechu poučit a zaprotokolovat. Svědek je povinen se dostavit na předvolání k výslechu a opět platí, že tato povinnost je vynutitelná. Zákaz výslechu svědka je dále podrobněji specifikován v jednotlivých odstavcích.

Ustanovení § 99 odst. 1 TrŘ stanoví, že „svědek nesmí být vyslechnut o okolnostech, týkajících se utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, jež je povinen zachovávat v tajnosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn; zproštění lze odepřít jen tehdy, jestliže by výpověď způsobila státu vážnou škodu.“

Okolnosti týkající se utajovaných informací, které je povinen svědek zachovávat v tajnosti, vymezuje s účinností od 1. 1. 2006 zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Tento zákon definuje utajovanou informaci jako „*informaci, která je v jakékoliv podobě zaznamenána na jakémkoliv nosiči, jejíž vyobrazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevýhodné, a která je uvedena v seznamu utajovaných informací.*“

Dále se v ustanovení § 65 odst. 2 zákona č. 412/2005 Sb. ustanovuje, že „*každý, kdo měl nebo má přístup k utajované informaci, je povinen zachovávat o ní mlčenlivost a nesmí k ní umožnit přístup neoprávněné osobě. Tato povinnost tedy trvá, i když určitá osoba již nemá přístup k utajované informaci.*“¹⁹

Podle závažnosti poškození nebo ohrožení zájmu České republiky, které spočívá v její svrchovanosti, ústavnosti, celistvosti, zajištění pořádku a bezpečnosti, ochraně života a zdraví občanů, mezinárodních závazků a obrany, ochrany ekonomiky, hodnotíme případné vyobrazení informací jako újmu státu a tu dále členíme **na mimořádně vážnou újmu, vážnou újmu a prostou újmu** (§ 3 odst. 1 zákona č. 412/2005 Sb.).

Ústředním orgánem pro oblast utajovaných informací je Národní bezpečnostní úřad, který zpracovává a předkládá vládě České republiky ke schválení, tzv. Návrh seznamu utajovaných informací. Schválený Seznam utajovaných informací mj. klasifikuje jednotlivou utajovanou informaci do jednoho či více stupňů utajení. Citovaný zákon rozlišuje celkem čtyři stupně utajení, a to **Přísně tajné, Tajné, Důvěrné a Vyhrazené.**²⁰

Z ustanovení § 99 odst. 3 věty druhé TrŘ vyplývá, že „*zákaz výslechu svědka se vztahuje pouze na informace stupně utajení Přísně tajné a Tajné. Pro orgán činný v trestním řízení není proto překážkou vyslechnout svědka, který ve své výpovědi uvádí informace zařazené do stupňů utajení Důvěrné nebo Vyhrazené.*“

Ve zvláště závažných případech je možné požádat o zproštění povinnosti mlčenlivosti (§ 63 zákona č. 412/2005 Sb.), ale je to vždy specifické rozhodnutí daného orgánu, pro jmenovitě určeného svědka a vztahuje se na všechny informace, které mohou být předmětem jeho výslechu

¹⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 796 - 800.

²⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 800.

v průběhu celého trestního řízení. Předchází mu žádost o vyjádření kompetentní osoby orgánu státu, do jehož oblasti utajovaná informace náleží.

Zproštění mlčenlivosti svědka je písemné a není tím dotčen stupeň utajení informace. To ukládá povinnost orgánu činným v trestním řízení učinit během výslechu, i po něm nutná opatření, aby nedošlo např. v souvislosti s nahlížením do spisu, k úniku utajovaných informací. Provádí ho příslušný orgán státu, uvedený v ustanovení § 63 odst. 3 zákona č. 412/2005 Sb., zastoupený jeho odpovědnou osobou.²¹ Jediná osoba, u které se toto zproštění nevyžaduje, je prezident republiky.

Odmítnout zproštění mlčenlivosti může zprošťující osoba jen výjimečně, jestliže by svědek svou výpovědí způsobil státu vážnou škodu. Hrozba škody musí být reálná a zprošťující osobou řádně odůvodněna a potvrzena.²²

Ustanovení § 99 odst. 2 TrŘ stanoví, že „*svědek nesmí být vyslýchán také tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn.*“

I toto ustanovení může poskytnout přednost ochraně určitých informací, poznatků a skutečností, které by mohly být zveřejněny výpovědí svědka, před svědeckou povinností.

Toto ustanovení upravuje dva samostatné důvody, pro které je výslech zakázán. Jsou to **státem uložená povinnost mlčenlivosti a státem uznaná povinnost mlčenlivosti**.

Státem uložená povinnost mlčenlivosti o určitých skutečnostech či informacích je uložena ustanoveními řady zákonů a předpisů,²³ přičemž není podmíněna tím, že se jedná o zvláštní druh tajemství.

²¹ Prezident republiky zprošťuje mlčenlivosti předsedu vlády, prezidenta, viceprezidenta a členy NKÚ, guvernéra a viceguvernéra České národní banky...; Poslanecká sněmovna poslance; Senát senátory atd.

²² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 800 – 801.

²³ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti (§ 65 odst. 2, § 104 odst. 1), Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství (§ 25 odst. 1, 2), Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, Zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku), Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování ochrany České republiky a další zákony uvedené v Trestním řádu na straně 803 – 808.

Svým rozsahem zasahuje široký okruh lidí v různých oblastech. Nejčastěji je možné se s tímto druhem povinnosti setkat například u lékařského tajemství, u obchodního tajemství, u listovního tajemství nebo u povinnosti mlčenlivosti advokáta a mnoha dalších.

Zejména u starších předpisů byla celková právní úprava povinnosti mlčenlivosti kritizována pro jejich nejednotnost a nesystematičnost a již neodpovídala potřebám současným právním a organizačním vztahům. Novelou Trestního řádu byly v roce 2001 požadavky na řešení situace upraveny ustanovením § 8 odst. 5 TrŘ, který situaci řeší tak, že „*nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat skutečnosti, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto skutečnosti pro trestné řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce.*“ Tím není dotčena povinnost mlčenlivosti advokáta podle zákona o advokacii.

Součástí právního řádu ve smyslu článku 10 Ústavy České republiky jsou i některé mezinárodní smlouvy, které ratifikoval Parlament České republiky a jimiž je Česká republika vázána a mohou mít přednost před zákonem. Při výslechu svědka je tedy nutné respektovat povinnost mlčenlivosti, které tyto smlouvy mohou obsahovat (§ 99 odst. 2 TrŘ, § 8 odst. 6 TrŘ).

Jde zejména o tyto případy:

- Článek 32 odst. 2 Úmluvy o zřízení Evropského policejního úřadu (Úmluva o Europolu), založené na článku K3 Smlouvy o Evropské unii.
- Článek 2 odst. 3 a článek 7 odst. 3 Pravidel Rozhodčí komise celní unie mezi Českou republikou a Slovenskou republikou.
- Článek 13 Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.²⁴

Dalším důvodem, kdy je výslech svědka zakázán a zároveň se vztahuje ke druhému odstavci § 99 TrŘ, je **státem uznaná povinnost mlčenlivosti**. Ta se vztahuje ke zpovědnímu tajemství u tradičních registrovaných církví a náboženských organizací, které si mohou o tyto zvláštní práva požádat. Tento druh povinnosti mlčenlivosti byl do trestního řádu zařazen na podporu svobody náboženského vyznání zakotveného v čl. 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (LZPS), jeho novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., a upraven v ustanovení § 7 odst. 1 písm. f)

²⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 808 – 809.

zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.²⁵

Státem uznaná povinnost mlčenlivosti se však nevztahuje na obchodní tajemství, není-li výslovně uvedeno jinak a také jí není dotčena povinnost překazít trestný čin uložená zvláštním zákonem (§ 367 TrZ, nepřekazení trestného činu) a trvá i po ukončení pracovního poměru nebo funkce, ve kterém se svědek o skutečnosti dozvěděl. Zprostit povinnosti mlčenlivosti, která z tohoto ustanovení vyplývá, může pouze osoba, v jejímž zájmu byla tato povinnost státem uznána, pokud tuto možnost pravidla církve nebo náboženské organizace vůbec umožňují.²⁶

3.2.3 Právo vypovídat ve svém mateřském jazyce, resp. jazyce, který ovládá, právo na zajištění přítomnosti tlumočnicka

„Každý, kdo před nebo v průběhu výslechu orgánem činným v trestním řízení prohlásí, že neovládá český jazyk, má právo vypovídat ve svém mateřském jazyce, nebo v jazyce, o kterém uvede, že jej ovládá a má tedy právo na přítomnost tlumočnicka. Pokud svědek neuvede žádný jazyk nebo uvede jazyk či dialekt, pro který není zapsán v seznamu žádný z tlumočnicků, určí mu orgán činný v trestním řízení tlumočnicka pro úřední jazyk státu, ve kterém je občanem nebo pro jazyk jeho národnosti.“²⁷

Orgán činný v trestním řízení má za povinnost vést řízení a vyhotovovat své rozhodnutí v českém jazyce a přibírá tlumočnicka nejen v případě, kdy o tlumočnicka požádá svědek, ale i pro překlady písemností, a to i tehdy, že jazyku či dialektu sám rozumí.

Právo vypovídat v mateřském jazyce a právo na tlumočnicka jsou součástí základních práv, která jsou zakotvena v článku 37 odst. 4 LZPS a patří mezi obecné zásady, na kterých je budováno trestní řízení jako celek. Trestní řád tyto práva upravuje v ustanoveních § 2 odst. 14 TrŘ a v § 28 TrŘ, který ustanovuje podmínky přibrání tlumočnicka.

²⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 810.

²⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 811.

²⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 44.

3.2.4 Právo na právní pomoc

Ačkoliv je právní pomoc při výslechu svědka zaručena v článku 37 odst. 2 LZPS, ve kterém je uvedeno, že „každý má ústavní právo na právní pomoc před soudy, jinými státními orgány či orgány státní správy, a to od počátku řízení,“ orgány činné v trestním řízení měly v minulosti na toto právo jiný náhled a neumožňovaly přítomnost advokáta při svědecké výpovědi. Odmítání zdůvodňovaly tím, že právo svědka na přítomnost advokáta při jeho výslechu není obsaženo v Trestním řádu.

Teprve po stížnostech, že bylo odepřeno základní ústavní právo, adresované k Ústavnímu soudu České republiky, vydal Ústavní soud, s cílem sjednocení praxe ve prospěch článku 37 odst. 2 ZLPS, ústavní nález II. ÚS 98/95, ve kterém se vyslovil pro možnost přítomnosti advokáta při podání vysvětlení na základě již uzavřené smlouvy.

V praxi ale publikace nálezu umožňovala dvojí výklad a tak i nadále převážná většina orgánů činných v trestním řízení přítomnost advokáta při výslechu svědka neumožňovala, s odkazem na absenci právní úpravy. Rozdílný výklad si vyžádal novelizaci § 158 TrŘ zákonem č. 265/2001 Sb., který v odst. 4 stanoví, že „při podání vysvětlení má každý právo na právní pomoc advokáta.“

V žádném případě z ustanovení nevyplývá povinnost pro orgán činný v trestním řízení zajišťovat při výslechu svědka nebo při podání vysvětlení jakýmkoliv způsobem advokáta, pouze je povinen jeho přítomnost umožnit. Požádá-li vysvětlující nebo vyslychaná osoba o právní pomoc a nemá vlastní prostředky ke spojení, umožní mu orgán telefonické spojení s advokátem.

Právní pomoc při výslechu svědka spočívá například v poskytování rad, bližšího vysvětlení úkonu nebo možnosti odepřít vypovídat. Advokát nesmí klást otázky, nahlížet do spisu nebo jakkoliv jinak zasahovat do průběhu výslechu.

Zjistí-li státní zástupce, který věc dozoruje, že policejní orgán pochybil a neumožnil přítomnost advokáta při výslechu svědka, přestože o ni požádal, nařídí opakování výslechu.²⁸

Je-li svědecká výpověď nebo vysvětlení požadována od nezletilé osoby, vyrozumí orgán činný v trestním řízení jeho zákonného zástupce, kterým bývá zpravidla rodič nezletilého.

²⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 1143.

3.2.5 *Právo na svědečné*

Přiznání práva na svědečné je snaha státu, který v trestním řízení zastupuje orgán činný v trestním řízení, kompenzovat svědkovi všechny nutné finanční výdaje, které mu vznikly v souvislosti s dostavením se k výslechu. Stát si úhradou jeho výdajů zajišťuje plnění jeho svědeckých povinností. Svědek výpovědí zpravidla neuplatňuje své zájmy, ale vypovídá z úřední povinnosti ve veřejném zájmu.

Právní úprava svědečného je obsažena v ustanovení § 104 TrŘ, v zákoně č. 119/1992 Sb., o cestovních náhradách, v zákoně č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku a ve vyhlášce ministra spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

Svědék, který se dostaví řádně k výslechu nebo k jiným svědeckým úkonům, má nárok na svědečné a musí mu být vyplaceno. Musí ho však uplatnit do tří dnů po výslechu nebo po tom, co mu bylo sděleno, že k výslechu nedojde u orgánu činného v trestním řízení, který výslech prováděl nebo měl provádět, jinak nárok zaniká. Není přítom podstatné, jestli se výslech uskutečnil, či nikoliv, například z důvodu odmítnutí nebo zákazu svědecké výpovědi podle § 100 TrŘ, § 99 TrŘ.

Pokud je svědkem osoba, jejíž totožnost je utajena, a tato uplatňuje nárok na svědečné a na svém utajení nadále trvá, postupuje předseda senátu (samosoudce) podle zvláštního režimu. Předseda senátu po identifikaci svědka přiloží podklady pro svědečné do obálky k pravým údajům o jeho identitě a vede svědka i nadále pod smyšleným jménem.

Svědečné se skládá ze dvou složek, a to z nutných výdajů na cestovné, nocležné a jízdné a z náhrady prokázaného ušlého výdělku.

Svědék má nárok na jízdné v případě, že v místě, kde se výslech konal, nemá trvalé nebo přechodné bydliště či v něm nepracuje a hradí se mu pouze skutečné cestovní výdaje. Jestliže využil hromadné dopravní prostředky, je mu proplaceno jízdné, včetně jízdného v místní přepravě. Svědkovi, který použil silniční motorové vozidlo, přísluší náhrada za spotřebované pohonné hmoty, která je vypočtena aritmetickým průměrem spotřeby z technického průkazu vozidla a sazbou základní náhrady stanovenou vyhláškou Ministerstva práce a sociálních věcí, a to za každý ujetý kilometr.

Stravné a nocležné je hrazeno podle zákona č. 119/1992 Sb., o cestovních náhradách a jejich výše závisí na délce výslechu a vzdálenosti bydliště od místa výslechu.

Další složkou svědečného je náhrada ušlého výdélku, která je upravena zákonem č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdélku. Její výše se vypočítá u osoby v pracovním poměru z průměrného čistého příjmu uvedeného na potvrzení od zaměstnavatele, u něhož je zaměstnán a u osoby samostatně výdělečně činné z posledního daňového přiznání.

Nárok na svědečné zaniká osobě, která byla ve věci obviněna, odsouzena nebo je podezřelá. Výši svědečného zásadně určuje ten orgán činný v trestním řízení, který svědka k výslechu předvolal.

3.2.6 Další oprávnění svědka

Další práva svědka, kterými jsou právo ohroženého svědka na poskytnutí informací o pobytu obviněného nebo odsouzeného podle § 44a TrŘ a právo ohroženého svědka na poskytnutí ochrany podle § 55 odst. 2 TrŘ, § 209 TrŘ, zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, budou podrobněji rozebrány v kapitolách souvisejících s ochranou svědka.

4 Výslech svědka

Výslech svědka je složitá a různorodá záležitost a nelze k jeho průběhu poskytnout všeobecný a vyčerpávající návod. Zjednodušeně můžeme konstatovat, že *„výpověď svědka je vlastním důkazním prostředkem a výslech svědka je procesním postupem, kterým se opatřuje výpověď svědka jako důkazní prostředek; výpověď je tedy výsledným produktem výslechu.“*²⁹

Základní směrnice pro provádění vlastního výslechu svědka jsou obsaženy v ustanovení § 101 TrŘ. Ustanovení v § 158 odst. 8 TrŘ upravuje procesní postup výslechu svědka před zahájením trestního stíhání, ustanovení v § 164 odst. 1 a 4 TrŘ postup v přípravném řízení a ustanovení v § 209, § 211, § 212, § 215 pak postup výslechu svědka v průběhu hlavního líčení.

Přestože není postup výslechu metodicky nikde ustanoven, je orgán činný v trestním řízení povinen dbát na dodržování zákonných podmínek výslechu. Opomenutí nebo porušení podmínek výslechu by mohlo mít za následek nepoužitelnost svědecké výpovědi a v případě, že je svědecká výpověď jediným důkazním prostředkem, tak i zmaření celého dokazování trestného činu.

4.1 Příprava výslechu svědka

Předpokladem k získání věrohodné svědecké výpovědi je náležitá *organizační a obsahová příprava* vyslyšajícím, která spočívá v nastudování dosavadního důkazního materiálu ve věci, získání informací o svědkovi, stanovit si cíl a taktiku výslechu a ujasnit si, které otázky mají být svědkem objasněny. Součástí přípravy výslechu je i zajištění nutného znalce nebo tlumočnicka pro případ, kdy by bylo nutné přetlumočení výpovědi.

Vlastnímu výslechu svědka předcházejí opatření, která jsou obsažena v ustanovení § 101 odst. 1 TrŘ, a to *„zjištění totožnosti svědka,“* tzn. jméno, příjmení, datum a místo narození, trvalé a přechodné bydliště, adresa pro doručování písemností – kde se svědek zdržuje, zaměstnání a případné jiné potřebné údaje.

²⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 824.

Další potřebnou informací je „zjištění poměru k obviněnému, aby si vyslychající mohl ověřit, zda má svědek právo odepřít výpověď podle § 100 TrŘ a pro pozdější hodnocení věrohodnosti svědecké výpovědi.“

Před zahájením výslechu je vyslychající orgán povinen svědka poučit o:

1. právu odepřít výpověď podle ustanovení § 100 TrŘ, a vyplývá-li to z povahy věci, též o zákazu výslechu podle § 99 odst. 1, odst. 2 TrŘ,
2. možnosti utajení totožnosti svědka při protokolaci výpovědi, jestliže jsou k tomu důvody podle § 55 odst. 2 TrŘ,
3. možnosti žádat doplnění nebo opravy protokolu sepsovaného o jeho výslechu podle § 103 TrŘ,
4. povinnosti vypovědět úplnou pravdu a nic nezamlčet, o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi podle § 346 TrZ.³⁰

Poučení svědka je nutno provést před každým výslechem, a to i opakovaným, před rekonstrukcí, před vyšetřovacím pokusem nebo před výslechem v rámci konfrontace a rekonstrukce.

Poučení i výslech je nutno řádně zaprotokolovat a vyslychajícím orgánem i svědkem podepsat.

4.2 Obecné zásady a členění výslechu svědka

Obecné zásady pro provádění vlastního výslechu svědka jsou upraveny v ustanovení § 101 TrŘ. Ale vzhledem k tomu, že podstata výslechu svědka odpovídá podstatě výslechu obviněného, uplatní se zde i některá ustanovení, která jsou jinak platná pro provádění výslechu obviněného (§ 103 TrŘ). Jde zejména o možnost vyslychaného nahlédnout před odpovědí do svých poznámek a o způsobu protokolování výpovědi, o opravách, doplnění, předložení k přečtení a podepisování protokolu a výpovědi.³¹

Svoji výpověď však nesmí svědek číst z připraveného listinného dokumentu, kdy zde platí **zá-sada ústnosti**, tzn., „že svědek je povinen vypovídat co sám vnímal svými smysly.“

³⁰ Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck 2003, s. 436.

³¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 842.

Je rovněž nepřístupné, aby „*orgán činný v trestním řízení dal svědkovi přečíst protokol o výpovědi jiného svědka, který byl již dříve vyslýchán ve stejné věci a vyslýcháný svědek o této výpovědi prohlásí, že se s ní ztotožňuje a má být považována za jeho vlastní výpověď.*“³²

I přes velkou podobnost, musí vyslýchající orgán přihlídnout k rozdílným povahám výslechu svědka a výslechu obviněného a přizpůsobit jim výslech.

Rozdíly spočívají zejména v tom, že,

- „*svědkova výpověď je – na rozdíl od obviněného, vynutitelná,*
- *svědek nemůže odmítnout vypovídat (mimo důvody uvedené v § 99 TrŘ – zákaz výslechu a v § 100 TrŘ – odmítnutí výpovědi), například z důvodu, že mu vyslýchající odepře právo na nahlížení do svých poznámek,*
- *svědka může za podmínek, uvedených v ustanovení § 215 odst. 2 TrŘ, vyslýchat i některá strana (obžalovaný, obhájce, státní zástupce), přičemž protokolaci jeho výpovědi i v takovém případě provádí předseda senátu (samosoudce),*
- *za nepravdivou výpověď může být svědek – na rozdíl od obviněného, sankcionován jako za trestný čin křivé výpovědi podle § 346 TrZ,*
- *svědek je povinen strpět prohlídku těla, odebrání pachové stopy a jiné úkony podle § 114 TrŘ a vyšetření duševního stavu podle § 118 TrŘ.*“³³

Vlastní část výslechu je rozdělena do dvou částí.

V první části, kterou nazýváme **monologickou** „*svědek popíše sám a souvisle vše, co o věci ví a odkud se dozvěděl okolnosti, které uvádí. Tím, že svědek uvede pramen svých informací, mohou orgány činné v trestním řízení uplatnit zásadu bezprostřednosti a čerpat důkazní prostředky z co nejbližšího okolí dokazované skutečnosti.*“³⁴

Vyšetřující orgán je při výslechu povinen respektovat právo svědka na výpověď ve svém mateřském jazyce nebo v jazyce, který ovládá. V takovém případě je k výslechu přizván tlumočník, ale výpověď je do protokolu zaznamenávána v českém jazyce.

³² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 828.

³³ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 842 - 843.

³⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 429.

Pokud je však nutno zaznamenat výpověď doslova, je výpověď svědka zaznamenána i v jazyce, kterým svědek vypovídal.³⁵

Teprve ve druhé, **dialektické** části výslechu může vyslychající orgán přistoupit ke kladení otázek svědkovi pozitivního i negativního vymezení. Výjimku tvoří otázky *kapciózního*³⁶ a *sugestivního*³⁷ charakteru, které jsou zákonem výslovně zakázány, protože negativně ovlivňují důkazní hodnotu výpovědi a mohou tak způsobit jeho nepoužitelnost pro další řízení.³⁸

Vyslychající orgán klade otázky jasně a srozumitelně tak, aby jejími odpověďmi došlo k odstranění neúplností, nejasností a rozporů ve výpovědi svědka, avšak musejí být přizpůsobeny individuálním schopnostem svědka. Zvláště, jedná-li se o výslech dítěte, nezletilého, svědka duševně nemocného nebo svědka se sníženými mentálními nebo vyjadřovacími schopnostmi.

Doplňující otázky může v přípravném řízení pokládat i sám obviněný nebo jeho obhájce, kteří mohou být přítomni výslechu svědka.

Otázky mohou svědkovi klást i pracovníci příslušných orgánů cizího státu, kteří byli přizváni do vyšetřujícího týmu v rámci právního styku s cizinou, pouze však se souhlasem orgánu, který výslech provádí a je-li to v souladu se zákony České republiky.

I když je svědek povinen vypovídat úplnou pravdu a nic nezamlčet, musí si orgán činný v trestním řízení údaje o jeho výpovědi prověřit a důkaz výpovědi hodnotit jako každý jiný důkaz podle *zásady volního hodnocení důkazů* (§ 2 odst. 6 TrŘ).³⁹

³⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 827.

³⁶ Kapciózní otázky jsou podle § 92 TrŘ otázky, které předstírají skutečnost nepravdivou, klamavou, nebo předpokládají skutečnost svědkem (obviněným) dosud nepotvrzenou, přičemž svědka (obviněného) svádějí, aniž by to pozoroval, k odpovědi, kterou si vyslychající přeje (TrŘ s. 770 – 771).

³⁷ V sugestivních otázkách se vyslychanému předkládají okolnosti, které se mají zjistit teprve z jeho výpovědi, a tím se mu naznačuje, jak má odpovědět (TrŘ s. 771)

³⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 770 – 771.

³⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 827.

4.3 Průběh výslechu svědka v přípravném řízení

Trestním řízením se označuje podle § 12 odst. 10 TrŘ veškerý proces, upravený trestním řádem, který svým rozsahem převyšuje rámec trestního stíhání.

Přípravné řízení počíná sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, zahájením trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby. Podle trestního řádu můžeme přípravné řízení rozdělit do dvou časových úseků:

První fáze je **postup před zahájením trestního stíhání**, který zahrnuje **objasňování a pro-
věřování skutečností** nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Trestní stíhání začíná sdělením obvinění osobě, že spáchala trestný čin a končí právní mocí rozsudku nebo jiným rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení.

Druhou fází je vyšetřování zahrnující **úsek trestního stíhání** před podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby.⁴⁰

Přípravné řízení je neveřejné s výjimkou nároku obhájce na přítomnost při vybraných vyšetřovacích úkonech již od zahájení trestního stíhání. Policejní orgán může před zahájením trestního stíhání např. vyžadovat podání vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů, za účelem získání potřebných podkladů nebo zajištění stop trestného činu.

O obsahu vysvětlení, které nemají povahu neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, se sepíše úřední záznam, který slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede (§ 158 odst. 5 TrŘ).

Osoba, která podává vysvětlení má právo na pomoc advokáta a také musí být policejním orgánem poučena o svých právech. Před zahájením trestního může být osoba vyslechnuta jako

⁴⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 429.

svědek pouze za podmínek uvedených v ustanovení § 158 odst. 8 TrŘ, a to „jde-li o neodkladný nebo neopakovatelný úkon,⁴¹ nebo u osob uvedených v § 164 odst. 1 TrŘ, pokud lze předpokládat, že další prověřování trestného oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání bude trvat delší dobu, zejména proto, že nebyla zjištěna osoba, u níž je dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala, a v důsledku toho hrozí ztráta důkazní hodnoty výpovědi.“⁴²

Možnost výslechu svědka **po zahájení trestního stíhání** je dána formou přípravného řízení, kterou určuje závažnost trestních činů, o kterých se má v řízení konat. Rozlišujeme tři přípravná řízení:

1. Standardní přípravné řízení
2. Rozšířené přípravné řízení
3. Zkrácené přípravné řízení⁴³

Výslech svědka ve **standardním přípravném řízení** je upraven ustanovením § 164 odst. 1 TrŘ a je možný z těchto důvodů:

- a) *jestliže se jedná o neodkladný nebo neopakovatelný úkon,*
- b) *jde-li o výslech osoby mladší 15-ti let,*
- c) *jde-li o osobu, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti, kdy je třeba přihlédnout k povaze konkrétní věci, zejména psychickému stavu osoby (duševní choroba, duševní porucha, rozrušení způsobené spáchaným trestným činem a další okolnosti mající na takovou osobu podstatný vliv), která by měla být takto vyslýchána, přičemž však takový její stav není třeba zjišťovat znaleckým posudkem, ale postačí odborné vyjádření nebo jiné věrohodné zjištění,*
- d) *nasvědčují-li zjištěné okolnosti, že by na svědka mohl být vyvíjen nátlak,*
- e) *jde-li předpokládat, že vyšetřování bude pro její složitost trvat delší dobu a tak hrozí, ovlivnění svědecké výpovědi, zejména schopnosti svědka zapamatovat si nebo reprodukovat rozhodné skutečnosti.⁴⁴*

⁴¹ **Neodkladným úkonem** je podle ustanovení § 160 odst. 4 TrŘ takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání; jde například o umírajícího svědka.

Neopakovatelný úkon je takový úkon, který nebude možno provést před soudem; jde například o rekognici.

⁴² Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 1149.

⁴³ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 432 – 433.

Pro vyšetřování zvláště závažných trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni příslušný krajský soud (§ 168 odst. 1 TrŘ), je určena druhá forma přípravného řízení – **rozšířené přípravné řízení**. Výslech svědků je u tohoto typu přípravného řízení bez omezení.

Naopak pro řízení o nejméně závažných trestných činech je **zkrácené přípravné řízení**. Předpoklady pro jeho konání jsou uvedeny v ustanovení § 179 písm. a) TrŘ, kdy cílem je postavit obviněného v co nejkratší době před soud. Svědka je však možné vyslechnout pouze v případech, jde-li o neodkladný nebo neopakovatelný úkon.

4.4 Výslech svědka v hlavním líčení

*„Hlavní líčení je stěžejním stádiem naplňující samotný účel trestního řízení, neboť v něm soud rozhoduje o otázce viny a trestu, případně ochranného opatření.“⁴⁴ Soud rozhoduje buď v senátě, který je tříčlenný, nebo samosoudcem. Senát je složen z předsedy senátu a dvou přísedících. Předseda senátu (samosoudce) řídí celé hlavní líčení, tedy provádí i výslech svědka. S jeho souhlasem mu mohou postupně klást otázky i přísedící, státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce, zákonný zástupce, zúčastněná osoba, poškozený a jejich zmocněnci (§ 215 odst. 1 TrŘ). Výjimku z této zásady výslechu svědka tvoří ustanovení § 215 odst. 2 TrŘ, kdy „*státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Předseda senátu (samosoudce) jim vyhoví zejména tehdy, jestliže jde o důkaz prováděný k jejich návrhu nebo jimi opatřený a předložený.*“ Ustanovení dále upravuje případy, kdy předseda senátu nemusí vyhovět jejich žádosti, je to zejména tehdy, jedná-li se o výslech obviněného, výslech svědka mladšího 15-ti let, nemocného nebo zraněného svědka, anebo jestliže by provedení důkazu některou z uvedených osob nebylo z jiného závažného důvodu vhodné.*

Provádění výslechu svědka v hlavním líčení je upraveno v ustanovení § 209 odst. 1 TrŘ, kdy *„předseda senátu dbá o to, aby svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků. Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma*

⁴⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 1262 – 1263.

⁴⁵ Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck 2003, s. 523.

na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky. Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2 TrŘ), učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka.“

Z výše uvedeného ustanovení věty první vyplývá, že předseda senátu po zahájení hlavního líčení zjistí totožnost předvolaných svědků a učiní opatření, aby tito svědci opustili jednací síň ještě před přednesením obžaloby. Do jednací síně jsou svědci povinni se dostavit až na výzvu, před vlastním výslechem. Pokud je ve stejné věci velké množství svědků nebo obžalovaných, jsou svědci předvoláváni na určitou dobu nebo den, kdy je předpokládán jejich výslech.

Pravidlo o odděleném výslechu se neuplatní v případě konfrontace mezi svědky nebo svědkem a obviněným. Ale i tehdy je nutné je nejdříve odděleně vyslechnout.

Zvláštní situace nastává, má-li být vyslechnut svědek, který je zároveň poškozeným (§ 43 TrŘ). Má-li být zachováno procesní právo poškozeného, který je zároveň svědkem, zejména pak právo být přítomen hlavnímu líčení, je vhodné, aby byl svědek – poškozený vyslechnut přednostně, nejlépe ihned po výslechu obviněného. Zároveň je při hodnocení důkazu nutno přihlídnout k okolnostem, které by mohly ovlivnit svědkovu výpověď, a to, že svědek je zároveň i poškozený, a jako takový měl právo být přítomen při výslechu obviněného při hlavním líčení a nahlížet do spisu v průběhu trestního řízení.

Svědecká výpověď, jak již zde bylo uvedeno, patří v řízení před soudem k nejvýznamnějším důkazům a zároveň je jí realizována zásada **bezprostřednosti a ústnosti**. Proto je kladen důraz na to, aby předchozí průběh hlavního líčení osoba obžalovaného nebo hrozba vážného nebezpečí nepříznivě neovlivnili důkazní hodnotu svědecké výpovědi. Ustanovení též řeší právo obžalovaného na obhajobu, pokud byl obžalovaný vykázan z jednací síně po dobu výslechu svědka, a to z důvodné obavy, že by svědek v jeho přítomnosti nevyprávěl pravdu nebo v rámci ochrany svědka, které mu bylo jemu nebo osobě jemu blízké vyhrožováno smrtí nebo vážnou újmu na zdraví. Osoba svědka mohla být ze strany obžalovaného v minulosti týrána, znásilněna, zstrašována či vydírána, a tak i pouze přítomnost obžalovaného při výslechu svědka může způsobit ovlivnění výpovědi. Po návratu do jednací síně je obžalovaný seznámen s výpovědí svědka,

může se k výpovědi vyjádřit a svědkovi klást otázky prostřednictvím předsedy senátu, aniž by se svědek s obviněným setkal tváří v tvář. Současně je tímto postupem obviněnému zaručeno ústavní právo na spravedlivý proces, „*podle kterého je vyžadováno, aby mohl obviněný vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě*“ podle čl. 6 odst. 3 písm. d) ÚOchr. LP⁴⁶ a princip rovnosti zbraní.

Výjimkou ze zásady ústnosti v řízení před soudem a v dokazování u hlavního líčení je možnost přečtení protokolu o výpovědi svědka. Podmínky a důvody jsou upraveny v ustanovení § 211 TrŘ a soud může od výslechu upustit, pokud již osobní výslech nepokládá za nutný a státní zástupce i obžalovaný, který se dostavil řádně k výslechu, s tím souhlasí.

Dalšími důvody přečtení výpovědi svědka podle § 211 TrŘ jsou:

- *„taková osoba zemřela nebo se stala nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou nebo onemocněla chorobou, která natrvalo nebo po dohlednou dobu znemožňuje její výslech,*
- *šlo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon provedený podle § 158a TrŘ,*
- *obhájce nebo obviněný měl možnost se dřívějšího výslechu zúčastnit a klást vyslychanému otázky,*
- *bylo-li zjištěno, že taková osoba byla předmětem násilí, zastrašování, podplácení či příslibů jiných výhod a tak vedena k tomu, aby nevypovídala nebo vypovídala křivě,*
- *byl-li obsah výpovědi ovlivněn průběhem výslechu v hlavním líčení, zejména v důsledku chování obžalovaného nebo přítomné veřejnosti,*
- *protokol o výpovědi svědka, který v hlavním líčení využil svého práva odepřít výpověď podle § 100 TrŘ, je možno číst jen za předpokladu, že svědek byl před tímto výslechem o svém právu odepřít výpověď řádně poučen a výslovně prohlásil, že tohoto práva nevyužívá, byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona a obviněný nebo obhájce měl možnost se tohoto výslechu zúčastnit.“⁴⁷*

⁴⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 211.

⁴⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 1610.

Zajistit bezpečnost svědka, které je prvořadým úkolem, je možné i tak, že se obžalovanému ponechají v jednací síni pouta nebo pouta s poutacím opaskem, předváděcí řetízky apod., posílí se ostraha příslušníky justiční a vězeňské stráže v jednací síni i v celé budově soudu. Dalšími možnostmi je využití technických a stavebně-technických prostředků, případně utajením totožnosti svědka a ochranou svědka. Těmito možnostmi se více budu zabývat v další kapitole.

4.5 Výslech osoby mladší 15-ti let

Orgán činný v trestním řízení, který provádí výslech osoby mladší 15-ti let, musí mít zvláštní znalosti a při výslechu zohlednit věkovou i mentální úroveň vyslýchaného dítěte. Velmi často se stává, že tento dětský svědek se zároveň stal i poškozeným, a to zejména u trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, které mohou nezvratně narušit jeho psychický stav.

Vyslychající orgán zvolí specifický postup upravený v ustanovení § 102 odst. 1 TrŘ, zejména tehdy, když je takováto osoba vyslychána „*o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj.*“ V takovém případě musí být výslech veden obsahově vyčerpávajícím způsobem a šetrně tak, aby nemusel být již opakován. „*V dalším řízení je, podle druhého odstavce § 102 TrŘ, takováto osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu.*“ Toto ustanovení je další výjimkou ze zásady ústnosti a jejím smyslem je co nejméně narušovat zdraví, psychický vývoj dítěte vyvoláním traumatizujících vzpomínek při opakovaném výslechu.

Ve složitějších případech a uzná-li to, vzhledem k okolnostem, vyšetřující orgán za vhodné, je k výslechu přizván dětský psycholog, psychiatr, nebo pedagog, aby přispěl ke správnému vedení výslechu (způsob kladení otázek, rozsah a délka výslechu, výslechové prostředí, atd.).

Přizvání k výslechu mohou být i rodiče vyslýchaného, ale jen za předpokladu, že by to vedení a průběhu výslechu prospělo. Svou přítomnost u výslechu si však nemohou vynutit a je dokonce i nežádoucí, zvláště pokud by jejich přítomnost negativně ovlivnila schopnost dítěte pravdivě vypovídat; jsou-li ve věci stíháni, je jejich přítomnost u výslechu dítěte zakázána.

Přizvané osoby, nehrozí-li nebezpečí z prodlení, mohou navrhnout přerušování, ukončení nebo odložení výslechu na pozdější dobu.

„Opomenutí povinnosti přibrat k výslechu osoby mladší 15-ti let v okolnostech uvedených v § 102 odst. 1 TrŘ pedagoga nebo jinou osobu mající zkušenosti s výchovou mládeže, je podstatnou vadou tohoto úkonu a činí výpověď nepoužitelnou k důkazu,“⁴⁸ a to i v případě, že byli u výslechu přítomni rodiče vyslýchaného.

K výslechu dětského svědka musí být přizván tlumočník, pokud svědek nevypovídá v českém jazyce. Před započítím samotného výslechu musí být svědek náležitě poučen. Poučení musí mít zřetel k individuálním vlastnostem vyslýchaného dítěte a respektovat jeho rozumovou, duševní a mravní úroveň.⁴⁹ Zvláštní důraz je v poučení kladen na právo svědka odepřít výpověď podle § 100 odst. 1, odst. 2 TrŘ.

Vzhledem ke skutečnosti, že osoba svědka doposud nedovršila 15-ti let věku a nelze ji trestně stíhat za křivou výpověď, přizpůsobí vyšetřující orgán této okolnosti i poučení. Koná-li se hlavní líčení v době, kdy svědek dovršil 15-ti let věku, je taková osoba dále vyslýchána podle obecných ustanovení o výslechu svědka, a ustanovení § 102 odst. 2 TrŘ se již při výslechu neuplatňuje.

4.6 Hodnocení svědecké výpovědi

Při hodnocení svědecké výpovědi platí zásada volného hodnocení důkazu. Vyslýchající orgán hodnotí zejména věrohodnost výpovědi, která bývá vždy poznamenána subjektivitou svědka. K získání pravdivé a spolehlivé výpovědi využívá vyslýchající orgán specifické metody a postupy, které ve výpovědi odhalí a následně odstraní zjištěné rozpory a nedostatky. Takováto svědecká výpověď bývá často jediným, případně nejdůležitějším, důkazem v trestním řízení a orgán činný v trestním řízení ji musí věnovat zvláštní pozornost.

Okolnosti, které mohou ovlivnit svědeckou výpověď, bývají **subjektivního** a **objektivního charakteru**.

⁴⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 837.

⁴⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 836.

Subjektivní okolností je zejména:

- příbuzenský vztah k obviněnému a snaha jej krýt,
- přátelský vztah k obviněnému,
- pozitivní nebo negativní vztah k orgánům činným v trestním řízení,
- přílišná horlivost,
- ovlivnění jinými svědeckými výpověďmi,
- obava z vlastního trestního stíhání,
- zaujatost svědka vůči obviněnému (např. svědek je zároveň poškozený atd.),
- obava ze msty za svědectví,
- zastrašování a ovlivňování ze strany obviněného nebo jiných osob,
- lživá výpověď, i přes hrozbu možného trestního postihu.

Okolnosti, které mohou **objektivně** zkreslit svědecké výpovědi:

- celková rozumová, kulturní a vzdělanostní úroveň svědka,
- zvláštní psycho-fyzické vlastnosti svědka (např. nemoc atd.),
- situace na místě a v době činu, jak je mohl svědek objektivně vnímat (např. denní doba, vzdálenosti, výhled a stanoviště svědka, osvětlení atd.).⁵⁰

Proces tvoření výpovědi svědka prochází třemi etapami, přičemž v každé fázi může dojít k určitým chybám, omylům a zkreslení. Výsledkem může být výpověď, která se částečně nebo i úplně rozchází se skutečností. Vyslýchající orgán využívá k dosažení spolehlivé svědecké výpovědi těchto hledisek:

- a) správné vnímání určité skutečnosti,** které je závislé jak na subjektivních možnostech svědka, tak i na objektivní situaci. Možnost subjektivního vnímání jakékoliv situace a stavu jsou ovlivněny fyzickými předpoklady každého jedince, např. fyzická únava, špatný zrak a sluch, špatný psychický stav, užití léků, alkoholu, návykových látek atd. Mezi objektivní faktory vnímání můžeme zařadit špatnou viditelnost, značnou vzdálenost od místa činu a nesprávné vnímání vyvolané obavou, rozrušením nebo strachem, a to především u osob poškozených trestným činem. Události, které byly mimořádné

⁵⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 786.

(např. svojí brutalitou atd.) nebo probíhaly kratší dobu, jsou více zapamatovatelné než ty, které jsou běžné, obvyklé nebo probíhaly déle.

- b) zapamatování si vnímaných skutečností a jejich uchování v paměti.** Lidská paměť není schopna si zapamatovat určitý jev dostatečně přesně, postupně zapomíná nezajímavé situace, které nahrazuje novými vjemy. Původní informace může být silně ovlivněna vyprávěním jiných osob, případně vlastními úvahami a úsudky, což platí zejména u dětí a lidí s rozvinutou fantazií. Je nutné rozlišit a zohlednit svědky s rozdílným typem paměti (např. paměť vizuální, sluchová, numerická atd.) nebo s pamětí, která je negativně ovlivněna nemocí, ztrátou paměti, věkem atd.
- c) správná reprodukce vnímané skutečnosti při výslechu.** Výslechem orgán činný v trestním řízení zjišťuje, jak svědek předmětnou událost vnímal a co si po ní zapamatoval. Svědek však nemusí být schopen situaci správně reprodukovat, tzn. předat zapamatovanou informaci prostřednictvím mluveného slova. Správnost reprodukce může být negativně ovlivněna rozčilením u výslechu, rozrušením způsobeným opětovným připomenutím si události, prostředím, chováním a postupem vyslychajícího nebo nezpůsobilost svědka správně se vyjadřovat.

Orgán činný v trestním řízení, který výslech svědka provádí, správně zpracuje a co nejpřesněji zaprotokoluje informace získané svědkovou výpovědí a pokud se vyskytnou v některé fázi výslechu pochybnosti o normálním průběhu výslechu, zvýší pozornost při prověrci výslechu nebo nechá znalecky vyšetřit duševní stav svědka.⁵¹

V současné době se otázkami věrohodnosti výpovědi zabývá forenzní psychologie. Autoři studie „Forenzní psychologie“ Čírtková s Červinkou,⁵² formulovali složitou problematiku rozdílných druhů věrohodnosti. „*Věrohodnost výpovědi vyjadřuje podle nich míru souladu výpovědi se skutečností; ve forenzní psychologii se tato věrohodnost výpovědi orientuje na problém rozpoznávání lži v produkci vyslychaného.*“⁵³

⁵¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005, s. 787 – 788.

⁵² Čírtková, L. – Červinka, F.: Forenzní psychologie. Praha, Support, 1994.

⁵³ Neumann, Jan.: *K problematice věrohodnosti výpovědi. Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 3, s. 192.

Podle charakteristiky rozlišujeme věrohodnost obecnou a věrohodnost speciální.

Obecná věrohodnost je podle autorů určitá komplexní charakteristika osobnosti, např. psychické předpoklady k objektivnímu vnímání, dovednost zapamatování si skutečností jejich vybarvování a reprodukce.

Speciální věrohodnost se zaměřuje na pravdivost výpovědi prostřednictvím metod, které např. sledují změny v opakovaných výpovědích, verbální a nonverbální projevy, důvody a motivace lživé výpovědi (např. strach, pomsta apod.), psychofyzilogické jevy, obsah dané výpovědi apod.

Hodnocení věrohodnosti u osob mladších 15-ti let je ještě složitější s ohledem na nutnost maximálně taktního přístupu, studiem věnované dětské výpovědi se zabývá náš přední badatel v oblasti forenzní psychologie Netík.⁵⁴ Jeho poznatky můžeme stručně vyjádřit takto: „Kvalita dětské výpovědi je výrazně spoluurčována podmínkami výslechu, způsobem kladení otázek apod.“⁵⁵

Autor dále vyvrací spoustu mýtů spojených s pohlavním zneužíváním dětí a s klamnými obviněními. Při hodnocení věrohodnosti svědecké výpovědi dítěte musí být brán zřetel na individualitu, intelekt, temperament, sklon k fantazírování a sníženou schopnost chápání a vnímání apod.

Při takové výpovědi je nutná spolupráce s pedagogem, dětským psychologem nebo jiným specialistou.

⁵⁴ Netík, K.: *Forenzní psychologie* (k některým problémům psychologické soudní expertizy). Propsy, 1997, č. 5, s. 10. Netík, K.: *O posuzování věrohodnosti výpovědi*. *Psychologie dnes*, 1998, č. 9, s. 4.

⁵⁵ Neumann, Jan.: *K problematice věrohodnosti výpovědi*. *Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 3, s. 196.

5 Ochrana svědka v České republice

Významným důkazním prostředkem v nejzávažnější trestné činnosti, zejména dokazování organizovaného zločinu, obchodu s „*bílým mase*m“, výroby a distribuce drog, nelegální prodej zbraní, terorizmu atd., je výslech svědka. Rovnoměrně s jeho vzrůstající četností stoupá dnes i význam ochrany svědka. Tímto tématem se zabírali i Bc. Jaroslav Peleška a JUDr. Miroslav Vychodil, CSc. z Policejní akademie ČR, kteří problematiku ochrany svědka vyhodnotili takto:⁵⁶

„Svědka se cítí často v trestním řízení ohrožen, zejména v případech závažných trestných činů. Ohrožení pociťuje ve dvou směrech. V první řadě ho bezprostředně ohrožují obviněný a jeho komplici, v této souvislosti pak i jejich obhájci. Druhou skupinu ohrožení pro něho tvoří orgány činné v trestním řízení. V závislosti na těchto zdrojích ohrožení a na subjektech, které mohou ohrožení svědka vyvolávat, se vyskytují někdy i velmi rozdílné způsoby ochrany.

Podle toho se specifikuje i pojem ochrany svědka. Jde o pojem široký, interpretovaný z různých stran. Ochrana svědka by měla zahrnovat především nedotknutelnost svědka ze strany osob, proti nimž svědčí, a to jak fyzickou, tak i psychickou, ba i morální. Dále by měla být důsledná a kompletní, aby vůbec plnila svůj účel. Konečně by měla být vynutitelná státní mocí a jí takto garantovaná.

Povinnost svědčit bývá (jak podle autorů, tak i z praxe) často provázena různými obtížemi a nepříjemnostmi, proto občané nemají rádi, jsou-li předvoláváni k výslechům, neboť vědí, že přijdou o čas, že se s nimi nebude jednat příliš ohleduplně, budou, resp. mohou být vystaveni různým tlakům, dokonce i ohrožení. Občané obecně – a tím i svědci – nerozlišují jednotlivá stádia trestního řízení ani příslušné instituce, neznají, jak se nazývají, co obsahují, jaká práva

a povinnosti z nich vyplývají, nečiní rozdíl mezi vyšetřovateli, státními zástupci a soudci, jen jim povětšinou vadí, že v jedné věci jsou vyslýcháni nevhodným způsobem a několikrát za sebou.

Při současné neúctě obžalovaných a dokonce občanů vůbec k orgánům činným v trestním řízení se stává, že svědci často dojíždějí zbytečně k hlavnímu líčení, které se však z důvodů neúčasti obžalovaných i svědků nekoná.

⁵⁶ Peleška, J., Vychodil, M. Poznámky k ochraně svědka v trestním řízení. *In Trestní právo, příloha*. roč. 3, č. 5, s. II.

V poslední době se setkáváme stále více s různými projevy přímého napadání svědků a útoků na tělesnou integritu svědků, hrozby jsou adresovány nejen svědkům osobně, ale i jejich rodinám; týká se to zejména skupinových trestních věcí nejvyššího stupně společenské nebezpečnosti a přirozeně organizovaného zločinu. Lze proto jen vítat, že i náš stát se připojil k státům, v nichž se hledají formy a způsoby ochrany svědků.“

Ochranu svědků můžeme rozdělit do tří skupin:

- a) ochrana svědků **trestního řádu** (např. utajení totožnosti svědka)
- b) zvláštní ochrana svědků **podle zákona č. 137/2001 Sb.**
- c) **instit ut korunních svědků** – ochrana svědků, často i spolupachatelů zejména u organizovaného zločinu, kteří se rozhodli vypovídat. Tento typ ochrany nebyl doposud do našeho právního řádu zaveden.

5.1 Vývoj právní úpravy ochrany svědka v ČR

Do 1. 1. 1994 nebyla ochrana svědkům prostřednictvím trestního řádu poskytována. Stalo se tak až na základě ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ, které bylo doplněno do trestního řádu novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. s účinností od 1. ledna 1994.

Podle ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ *„hrozí-li svědku nebo osobě blízké v souvislosti s podáním svědeckví zjevně újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, jméno a příjmení svědka a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení. Svědek se poučí o právu podepsat protokol o výsledku smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Pominou-li důvody pro oddělení vedení osobních údajů svědka, připojí se tyto údaje k trestnímu spisu.“*

Dále ustanovením § 101a TrŘ podle něhož, *„neshledá-li vyšetřovatel důvod k sepsání protokolu o výsledku způsobem uvedeným v § 55 odst. 2 TrŘ, ačkoliv se jej svědek domáhá a uvádí konkrétní skutečnosti, které podle něj takový způsob sepsání protokolu odůvodňují, vyšetřovatel věc předloží státnímu zástupci, aby přezkoumal správnost postupu vyšetřovatele. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, odloží výslech svědka do doby, než státní zástupce přijme opatření. V opačném případě svědka vyslechne a do přijetí opatření státního zástupce s protokolem nakládá tak, aby totožnost svědka zůstala utajena.“*

A také prostřednictvím ustanovení § 209 TrŘ podle něhož „je předseda senátu povinen učinit opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka. Byl-li v hlavním líčení vyslechnut svědek, jehož totožnost byla utajena, učiní soud i bez návrhu všechny potřebné úkony k ověření jeho věrohodnosti.“

Ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ a § 209 TrŘ bylo zrušeno dnem 1. března 1995 nálezem Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994 sp. zn. Pl – ÚS 1/94, publikovaným ve Sbírce zákonů pod č. 214/1994 Sb., jako protiústavní. Z nálezů Ústavního soudu ČR vyplývají především následující skutečnosti:

„Ústavní úprava základního práva či svobody v některých případech výslovně zmocňuje zákonodárce, aby za určitých podmínek, resp. z hlediska ústavně vymezených cílů zákonem základní právo nebo svobodu omezil. V případě čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i v případě čl. 14 odst. 3 písm. e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod tomu tak není. To znamená, že citovaná ustanovení Ústavy ČR a mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy ČR neposkytují zákonodárci prostor k omezení v nich obsažených základních práv a svobod.“

K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. V těchto situacích je nutné stanovit podmínky, za splnění kterých má prioritu jedno základní právo či svoboda a za splnění kterých jiné. V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho před druhým ze dvou v kolizi stojících základních práv je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití možností minimalizace zásahu do jednoho z nich. Smyslem práva na veřejné projednávání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti.

Tato verifikace v případě svědecké výpovědi obsahuje dva komponenty: prvním je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je potom možnost prověření věrohodnosti svědka. Instituce anonymních svědků tudíž omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti. Omezuje tedy jeho práva na obhajobu, je v rozporu s principem kontradiktornosti procesu, s principem rovnosti účastníků, protože stejné omezení nezavádí pro obžalobu, a je tedy v rozporu s principy spravedlivého procesu.

Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud dospěl k závěru, že v § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu ve znění zákona č. 292/1993 Sb. obsažené omezení práva nesplňuje podmínky, které je nutno vyžadovat při kolizi dvou základních práv a svobod pro omezení jednoho z nich, zejména požadavek minimalizace zásahu, a je tudíž v rozporu s čl. 4 odst. 4, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.⁵⁷

V odůvodnění nálezu Ústavního soudu bylo zveřejněno odlišné stanovisko soudkyně JUDr. Ivany Janů k rozhodnutí o návrhu na zrušení ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ a části ustanovení § 209 napadeného zákona, která zastávala stanovisko, že návrh skupiny poslanců měl být zamítnut v plném rozsahu ohledně návrhu na zrušení ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ, a to z těchto důvodů:

1. *"Ustanovení čl. 14 odst. 3 písm. e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, vyhlášené pod č. 120/1976 Sb., jakož i čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášené pod čl. 209/1992 Sb., upravují v rámci rovnosti zbraní ve spravedlivém trestním procesu právo obviněného na konfrontaci v širším smyslu. Uvedené právo ve smyslu citovaných ustanovení zahrnuje alternativně osobní, tj. přímou konfrontaci anebo konfrontaci zprostředkovanou. Toto právo přiznává obviněnému i platný trestní řád.... Účelem ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ je zajištění bezpečnosti svědka utajením jeho pravých generálií v protokolu o jeho výpovědi, tzn. chránit jeho identitu tak, aby ji obviněný nemohl při seznamování se se spisem zjistit a eventuálně realizovat hrozící nebezpečí, pro které byl svědek utajen. Bude-li mít obviněný potřebu konfrontace s osobou, která proti němu svědčila, je pro realizaci práva na konfrontaci rozhodující především obsah příslušné výpovědi a nikoliv pravá totožnost svědka, který předmětnou výpověď složil. Pokud vyšetřovatel této žádosti vyhoví, technicky konfrontaci provede způsobem analogickým, jak je popsán v § 209 TrŘ, tj. způsobem zprostředkovaným. Obviněný poté, co se seznámí s výpovědí svědka, se k ní vyjádří a aniž by se se svědkem setkal tváří v tvář, může mu prostřednictvím vyšetřovatele klást otázky. Tím je obviněnému zaručeno právo dát provést výslech svědka.*

⁵⁷ Nett, A. Ochrana svědků v trestním řízení. In *Trestní právo*. 1999, roč. 4, č. 5, s. 2-3. ISSN 1211-2860.

2. *Z hlediska naší platné právní úpravy (§ 55 odst. 2 TrŘ) je podmínkou přípustné anonymizace generálií svědka v protokolu o jeho výpovědi hrozba zjevné újmy na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí pro osobu svědka nebo osobu jemu blízkou, rozumí se v souvislosti s podáním svědectví. Hrozba zjevné újmy na zdraví musí být zcela evidentní, tj. jako taková prokazatelná, nestačí jakékoliv nebezpečí újmy. Popsané zákonné předpoklady anonymizace osoby svědka jsou vymezeny poměrně určitě, čímž směřují spíše ke zúženému aplikování tohoto procesního institutu. Pokud by ovšem zákonodárce podmínky utajení svědka zúžil příliš, mohl by zmíněný právní institut vyřadit z jeho aplikace téměř úplně.*⁵⁸

Jak je z výše uvedeného zřejmé, ochrana svědka vyvolala velmi širokou diskusi i v rovině ústavně právní. Faktem však zůstává, že nová právní úprava nabyla účinnosti až dnem 1.9.1995 a v tomto půlročním mezidobí nebyla právní úprava ochrany svědka v našem trestním řádu zakotvena.

5.2 Ochrana svědka podle trestního řádu

Jedním z prostředků ochrany života, zdraví nebo jiných ústavou zaručených základních práv svědků je utajení jejich skutečné totožnosti. Současně jde o podstatný zásah do práva obviněného na obhajobu, a to jednak v možnosti prověření pravdivosti skutkových tvrzení, jednak v možnosti prověření věrohodnosti svědků. Povinností státu je chránit obě tato práva a také tak v Ústavě a v ústavní Listině základních práv a svobod činí. Jejich uplatnění v plném rozsahu během trestního řízení v jedné a téže věci ovšem není reálně možné - z logiky věci vyplývá, že uplatnění jednoho omezuje naplnění toho druhého. To bylo také důvodem opakovaných ústavních stížností směřujících proti právní úpravě vymezující použitelnost institutu utajeného svědka v trestním řádu, stejně jako příčinou legislativních změn, které tato právní úprava v posledním desetiletí prodělala.⁵⁹

⁵⁸ Nett, A. Ochrana svědků v trestním řízení. In *Trestní právo*. 1999, roč. 4, č. 5, s. 2 - 3. ISSN 1211-2860.

⁵⁹ Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. In *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 38. ISSN 1213-5313.

Současná právní úprava, která se týká ochrany svědka je obsažena v ustanovení § 55 odst. 2, § 101a, § 183a odst. 4, § 209 TrŘ a na ně navazující interní předpisy, např. Instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 15. 12. 2009, č. j. 395/2009-OBKŘ o justiční stráži, NMV ČR č. 82/1995, Instrukce pro vyšetřovatele, aj.

Platné ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ bylo doplněno zákonem č. 152/1995 Sb. a novelizováno zákonem č. 265/2001 Sb., zní takto:

„Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základní práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci.

Svědék se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření.

Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací; připojí tyto údaje k trestnímu spisu a podoba svědka, ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují.“⁶⁰

Novelizace tedy umožňuje utajení totožnosti svědka a osoby jemu blízké jen při vážném nebezpečí porušení jejich základních (ústavou zaručených) práv a nelze-li jejich ochranu zajistit jiným způsobem. Navíc musí být jejich zřejmé ohrožení podloženo konkrétními zjištěnými skutečnostmi, a to by mělo vést k omezení postupu podle § 55 odst. 2 TrŘ jen na zcela výjimečné případy.

⁶⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck 2008, s. 374.

Zákonnými předpoklady pro utajení totožnosti a podoby svědka jsou:

1. zřejmé ohrožení svědka nebo osoby jemu blízké vážným nebezpečím porušení jejich základních práv zaručené zejména články 6 - 12 ZLPS (právo na život, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, osobní svoboda, ochrana lidské důstojnosti, vlastnické právo, domovní svoboda),
2. hrozí-li svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví jakákoliv újma na zdraví nebo smrt, kterou dokládá existence konkrétní zjištěné okolnosti dokládající toto ohrožení,
3. nemožnost spolehlivě zajistit ochranu svědka nebo osoby jemu blízké jiným způsobem.⁶¹

„Z ustanovení tedy vyplývá, že postupem podle § 55 odst. 2 TrŘ lze utajit pouze skutečnou totožnost a podobu svědků a osob jim blízkých. Ochrana se tedy nevztahuje na jiné zúčastněné osoby, jako například znalce nebo tlumočníky. Právě svědku nebo osobě jemu blízké musí zřejmě hrozit újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv.

Za zřejmou hrozbu je možné považovat takovou hrozbu, která je podle zjištěných okolností, jež mohou vyplývat jak z výpovědi takového svědka, tak i z dalších ve věci provedených důkazů, úkonů i šetření, dostatečně očividná či jasná. Ze znění první věty ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ však zároveň vyplývá, že k závěru o tom, že hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv, postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti (arg. „nasvědčují-li...“), který však musí být zjištěnými konkrétními okolnostmi dostatečně odůvodněn a doložen.

Nestačí tedy jen všeobecné a konkrétně nepodložené tvrzení vyslychaného svědka nebo jemu blízké osoby ani nijak nekonkretizované obecné obavy svědka, které by nebyly způsobily vyvolat důvodnou obavu z hrozící újmy na zdraví nebo jiného vážného porušení základních práv svědka či osob mu blízkých. Naopak je především na svědkovi, aby uvedl konkrétní skutečnosti vyplývající z ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ, na jejichž podkladě lze důvodně učinit závěr o potřebě utajit jeho totožnost a podobu. Stejně tak nelze toto nebezpečí vyvozovat toliko hypoteticky ze samotné povahy stíhané trestné činnosti (například z toho, že obviněnému je kladen za vinu určitý podíl na distribuci drog, nebo že byl oloupen dvěma útočníky, z nichž se podařilo zadržet jen jednoho).

⁶¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck 2008, s. 380 – 381.

Přítom však závěr o tom, že újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv zřejmě hrozí, nemusí být jistý, postačí zde - jak již bylo řečeno - určitý doložený předpoklad způsobení této újmy nebo porušení těchto práv. Rozhodně nelze vyžadovat již způsobení určité újmy či porušení práv svědka nebo osoby mu blízké, protože právě těmto důsledkům mají zabránit opatření podle § 55 odst. 2, § 165 odst. 2 a odst. 3, § 101a, § 183a odst. 4 a § 209 odst. 1 TrŘ.⁶²

Orgán činný v trestním řízení při posuzování toho, zda svědku nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí vychází jak z výpovědi svědka, tak i z dalších zdrojů a přihlíží k povaze konkrétního projednávaného případu a jeho specifickým okolnostem. Taková hrozba může být reálná zejména u svědka vypovídajícího v souvislosti s postihem tzv. organizovaného zločinu, tedy půjde-li o trestné činy spáchané ve prospěch zločinného spolčení nebo o tzv. drogové trestné činy, o obchod se ženami a dětmi, o kuplířství a některé další. Zde ale záleží též na osobě obžalovaného, a jeho možnostech, resp. možnostech jiných osob s ním spojených iniciovat nebo realizovat hrozbu, na jejich případných předchozích projevech v tomto smyslu, na osobě svědka a významu jeho výpovědi pro usvědčení obžalovaného a na možnosti zajistit svědkovi ochranu jiným způsobem.

Hrozba svědkovi uvedeným vážným nebezpečím nemusí pocházet jen od obžalovaného; jejím původcem mohou být jiné, třeba i anonymní osoby. Takové hrozbě ovšem musí nasvědčovat konkrétní zjištěné okolnosti, například předchozí výhrůžky ústní, písemné, telefonické nebo jiné, další aktivity spojené s pátráním po totožnosti svědka nebo jeho příbuzných a se snahou o jejich ovlivnění, zastrašení nebo vydírání, dále zjištění, že obžalovaný měl spáchat závažnou trestnou činnost v součinnosti s jinými osobami nebo z jejich podnětu a tyto osoby daly určitým způsobem najevo, že se chtějí svědkovi mstít, atd. Zásadně postačí, že tyto skutečnosti odůvodňují pouhou hrozbu vážným nebezpečím, protože přijaté opatření soudu spočívá právě v tom, aby hrozba nebyla realizována.⁶³

⁶² Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 38 - 39. ISSN 1213-5313.

⁶³ Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 38 - 39. ISSN 1213-5313.

Další podmínkou pro utajení podoby a osobních údajů svědka je, že ochranu svědka nelze zajistit jiným způsobem. Za takový jiný způsob lze v praxi považovat například zajištění jeho ochrany prostřednictvím policie, jeho přechodné umístění na neznámé místo, trvalé přestěhování do jiného vzdáleného města naší republiky nebo do zahraničí, anebo v případech mimořádně závažné organizované kriminality při využití některé z předchozích možností i změnu jeho totožnosti, včetně utajeného přestěhování po pravomocném skončení věci apod.⁶⁴

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny přímo ze zákona učinit bezodkladně všechna potřebná opatření (srov. § 55 odst. 2 TrŘ, ve znění novely provedené s účinností od 1. 1. 2002 zákonem č. 265/2001 Sb.), přičemž prostor pro komplexní využití těchto možností jim otevřel s účinností od 1. 1. 2002 především zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

Je nutné podotknout, že svědek má právo, při splnění daných podmínek, na utajení své totožnosti, ale zároveň toto utajení může i odmítnout. O možnosti požádat o utajení své totožnosti a podoby jsou orgány činné v trestním řízení povinny poučit samotného svědka již před prvním výsledkem ve věci (§ 55 odst. 2 věta třetí TrŘ). Pokud chce svědek využít této možnosti, zákon vyžaduje, aby zároveň uvedl konkrétní skutečnosti, které odůvodňují takový postup. K tomu, zda skutečně bude utajena totožnost a podoba svědka, je oprávněn učinit opatření příslušný orgán činný v trestním řízení, který má daného svědka vyslyšet, a v konečném důsledku důvodnost tohoto postupu posuzuje soud.⁶⁵

5.2.1 Ochrana svědka v přípravném řízení

Policejní orgány mají v přípravném řízení samostatné procesní postavení (srov. § 164 odst. 1 věta první, odst. 5 TrŘ) a jsou tak oprávněny učinit opatření směřující k utajení totožnosti a podoby svědka, a to na základě žádosti svědka a zjištěných skutečností nebo i bez takové žádosti.

Mohou však k žádosti zaujmout negativní stanovisko a z věci vyvodit, že u určitého svědka nejsou splněny zákonné předpoklady pro postup podle § 55 odst. 2 TrŘ, přestože se toho svědek

⁶⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck 2008, 1525 s. 381.

⁶⁵ Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 38 - 39. ISSN 1213-5313.

domáhá a zároveň uvádí konkrétní skutečnosti, které podle něj odůvodňují utajení jeho totožnosti. V takovém případě stanoví trestní řád v § 101a „povinnost policejního orgánu, jenž nevyhoví žádosti svědka, který uvádí skutečnosti odůvodňující podle jeho názoru sepsání protokolu o výslechu způsobem vymezeným v § 55 odst. 2 TrŘ, předložit věc státnímu zástupci, aby přezkoumal jeho postup. **Nehrozí-li nebezpečí z prodlení**, je policejní orgán povinen odložit výslech takového svědka do doby, než státní zástupce přijme opatření.

Hrozí-li však nebezpečí z prodlení, např. výslech svědka je nutný pro urychlené provedení jiného úkonu, který by jinak mohl být zmařen (třeba rozhodnutí o vazbě), nebo výslech svědka má povahu neodkladného úkonu podle § 158a a § 160 odst. 4 TrŘ, pak policejní orgán svědka vyslechně a do přijetí opatření státního zástupce nakládá s protokolem o jeho výslechu tak, aby svědkova totožnost zůstala utajena. Opatření státního zástupce je pro policejní orgán závazné a v přípravném řízení konečné.⁶⁶

Nezákoně přiznání statutu utajeného svědka osobě, které podle § 55 odst. 2 TrŘ nepříslušel, je zásadním porušením práva na obhajobu se všemi důsledky z toho vyplývajícími, kdy nejvýznamnějším je procesní nepoužitelnost takto získaného svědectví jako důkazu o vině obviněného.

Na straně druhé však neopodstatněné odmítnutí postupu podle § 55 odst. 2 TrŘ za okolností, které svědčí o ohrožení určitého svědka a osob jemu blízkých, může těmto osobám způsobit ublížení na zdraví spojené se zastrásováním nebo v krajním případě jejich vraždu.

5.2.2 Ochrana svědka před soudem

Soud má v tomto ohledu samostatné postavení a rozhodnutí státního zástupce nebo policejního orgánu z přípravného řízení o opodstatněnosti či neopodstatněnosti utajení totožnosti a podoby svědka není však pro soud závazný. Situaci tedy řeší samostatně podle okolností případu a ihned po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání vyhodnotí situaci a zvolí další postup.

⁶⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck 2008, s. 898 – 899.

Pokud soud shledá předpoklady pro utajení totožnosti a podoby svědka a jemu blízkých osob, uplatní vedle ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ též postup podle zvláštních aplikací § 183a a 209 TrŘ. Při výslechu utajeného svědka mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání postupuje předseda senátu nebo jiný jím pověřený člen senátu podle § 183a odst. 1 až 4 TrŘ. Číst protokol o takovém výslechu v hlavním líčení nebo veřejném zasedání o odvolání je možno pouze za podmínek uvedených v § 211 odst. 1 až 4 TrŘ, a jde-li o svědka mladšího než patnáct let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj, za podmínek uvedených v § 102 odst. 2 TrŘ.

Samotný postup předsedy senátu *při výslechu svědka, jehož totožnost byla nebo má být utajena, v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání* vymezuje vedle § 183a odst. 1, odst. 2 a odst. 4 TrŘ ustanovení § 209 TrŘ. Ve své platné podobě doplňuje ve vztahu k provádění důkazu výpovědi utajeného svědka v hlavním líčení a ve veřejném zasedání obecná ustanovení § 97 – 104 TrŘ, která se na výslech takového svědka rovněž použijí. Zároveň toto ustanovení konkretizuje, jak má probíhat v hlavním líčení výslech svědka, u něhož je obava, že v přítomnosti obžalovaného nevypráví pravdu, a dále svědka, kterému nebo osobě jemu blízké hrozí v důsledku podaného svědectví vážné nebezpečí.

Pro aplikaci § 209 TrŘ a § 55 odst. 2 TrŘ jsou *hrozba smrti a újma na zdraví* shodné. Zákon zde nevyžaduje určitou intenzitu újmy na zdraví, proto postačí taková, která je způsobilá s přihlédnutím ke všem okolnostem negativně ovlivnit výpověď svědka.⁶⁷

A však opatření podle § 209 TrŘ, „*jiné vážné nebezpečí*“ porušení ústavou zaručených práv omezuje práva obviněných osob na obhajobu jen na zcela nezbytné případy. Tato restriktivní úprava se přitom uplatní i v řízení před soudem: *utajit totožnost a podobu svědka lze tedy i v hlavním líčení a ve veřejném zasedání před soudem pouze za splnění předpokladů vymezených v § 55 odst. 2 TrŘ*. Možné je to tedy jen v případě, že je konkrétními okolnostmi odůvodněno vážné nebezpečí porušení ústavou zaručených práv a účinně nelze využít jiných opatření na ochranu svědka a osob jemu blízkých. Takovými opatřeními mohou být opatření podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením,

⁶⁷ Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 40. ISSN 1213-5313.

a podle zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. S dalšími možnými opatřeními počítá rovněž § 209 odst. 1 TrŘ.

Předseda senátu, podle věty druhé § 209 odst. 1 TrŘ, musí učinit taková opatření, aby byla zajištěna bezpečnost svědka, nebo aby byla utajena jeho totožnost, nebo aby bylo eliminováno nebezpečí jeho nepravdivé výpovědi pod vlivem obžalovaného. Výběr nejvhodnějšího opatření je věcí předsedy senátu a podle okolností projednávaného případu (§ 203 odst. 1 TrŘ; srov. též nález Ústavního soudu ČR publikovaný pod č. 148/1997 Sbírky nálezů a rozhodnutí Ústavního soudu ČR), ovšem žádá-li o to osoba, jež se opatřením cítí být zkrácena, musí podle § 203 odst. 3 TrŘ rozhodnout senát.

Tato opatření lze rozdělit do čtyř skupin:

1. opatření k utajení skutečné totožnosti a podoby svědka (§ 55 odst. 2 a § 209 odst. 1 TrŘ),
2. vykazání obžalovaného po dobu výslechu svědka z jednací síně (§ 209 odst. 1 TrŘ),
3. opatření podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením,
4. jiná vhodná opatření (§ 209 odst. 1 TrŘ).

Opatření musí být cílená a lze je za splnění podmínek různě kombinovat, například vykazat obžalovaného po dobu výslechu svědka z jednací síně a zároveň utajit podobu a totožnost takového svědka.

Zajištění bezpečnosti svědka může spočívat například v tom, že se agresivnímu obžalovanému ponechají v jednací síni svěrací pouta, předváděcí řetízky nebo podobné donucovací prostředky (srov. § 12 odst. 2 JŘS), že předseda senátu zajistí posílení ostrahy příslušníky vězeňské stráže a justiční stráže v jednací síni nebo i v ostatních prostorách soudu, že z podnětu předsedy senátu senát rozhodne o vyloučení veřejnosti (srov. § 200 odst. 1 TrŘ), lze-li očekávat ohrožení bezpečnosti svědka osobami sympatizujícími s obžalovaným apod.

Jiné vážné nebezpečí ve smyslu hrozby předpokládané v § 209 odst. 1 TrŘ by přitom mělo být srovnatelné s újmou na zdraví nebo se způsobením smrti a může spočívat například v únosu dítěte svědka a následném vydírání, ve způsobení značné škody na majetku svědka nebo jeho blízkých osob apod. Přijatá opatření by měla být způsobilá odvrátit tyto následky – mohou spočívat například v zajištění policejní ochrany dětí a majetku svědka.

Jedním z nejčastějších opatření je vykázání obžalovaného z jednací síně. Toto opatření redukuje možnost, aby svědek v přítomnosti obžalovaného vypovídal nepravdivě, nebo nevypovídal vůbec. Podle ustanovení § 209 odst. 1 TrŘ; „*Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypráví pravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodná k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výsledku takového svědka z jednací síně.*“

Bývá často i vhodným doplňujícím opatřením i pro utajení totožnosti svědka. Vykázat ovšem lze pouze obžalovaného, nikoli jeho obhájce, a totožnost svědka je možné utajit jen při splnění všech předpokladů stanovených v § 55 odst. 2 TrŘ. Obava z toho, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypráví pravdu, tedy nemůže být sama o sobě důvodem pro utajení totožnosti svědka.

Vykázat obžalovaného z jednací síně podle § 209 odst. 1 TrŘ je možné jen na dobu výsledku svědka, u něhož k tomu byl shledán důvod, a obžalovanému musí být umožněn návrat do jednací síně ihned po skončení výsledku takového svědka (§ 209 odst. 1 věta třetí TrŘ). Jeho právo na obhajobu je zajištěno tím, že po návratu do jednací síně musí být seznámen s obsahem výpovědi svědka vyslychaného v jeho nepřítomnosti a dále má právo se k výpovědi svědka vyjádřit (srov. též § 214 TrŘ). Takový obžalovaný může rovněž klást tomuto svědkovi otázky. Z těchto nezbytných zákonných omezení vyplývá nemožnost provedení konfrontace takového svědka s obžalovaným podle § 104a odst. 5 věty druhé TrŘ (nemá-li se obžalovaný se svědkem vůbec setkat, nelze ho tedy ani postavit tváří v tvář svědkovi).⁶⁸

5.2.3 Kompensace omezení obhajoby utajením totožnosti svědka

Omezení obhajoby spojená s přijetím uvedených opatření na ochranu svědka a zvláště pak s utajením jeho totožnosti je třeba dostupnými způsoby vyvažovat a kompenzovat tak, aby bylo co nejvíce minimalizováno porušení rovnosti zbraní v trestním řízení v neprospěch obviněného.

Zákon v této souvislosti zdůrazňuje zejména povinnost důsledně ověřovat věrohodnost osoby a výpovědi anonymního svědka. Obecně tato povinnost vyplývá pro všechny orgány činné

⁶⁸ Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 39 - 41. ISSN 1213-5313.

v trestním řízení z § 89 TrŘ. Pro soud je pak tato povinnost konkretizována ustanovením § 209 odst. 2 TrŘ.

Citovaná ustanovení vyžadují, aby byl svědek už na počátku výslechu dotázán na poměr k projednávané věci a ke stranám a podle potřeby též na jiné okolnosti významné pro zjištění jeho hodnověrnosti (viz též § 101 odst. 2 TrŘ). Po vylíčení rozhodných skutečností musí být svědek dotázán též na pramen svých poznatků, tj. odkud se dozvěděl o okolnostech, které uvádí (tím je třeba naplnit jeden z aspektů zásady bezprostřednosti ve smyslu § 2 odst. 12 TrŘ). To platí i o svědkovi, jehož totožnost je utajena, neboť zákon pro tento případ nepřipouští žádnou výjimku.

V úvahu přitom nepřichází ani to, aby předseda senátu v tomto směru vedl jakýsi tajný proces, v rámci něhož by si k těmto okolnostem mimo hlavní líčení a bez účasti stran „vyslechl“ svědka a tak ověřoval jeho věrohodnost. O tom, jaké konkrétní úkony jsou nezbytné k ověření věrohodnosti takového svědka, rozhodne soud podle okolností projednávaného případu, zejména podle skutečností charakterizujících osobu svědka, podle toho, zda obviněný zpochybnil jeho věrohodnost nebo zda o ní vznikla pochybnost z jiných důvodů, podle charakteru a významu skutečností, o nichž svědek vypovídal apod.

Takovým úkonem může být podle povahy věci například důkladné prověření vztahu svědka k osobě obviněného a k projednávané věci, provedení dalších důkazů k verifikaci tvrzení uváděných svědkem, provedení důkazů k osobě svědka (například vyžádáním zpráv o jeho pověsti, opisem z evidence Rejstříku trestů a případně i znaleckým vyšetřením duševního stavu za podmínek § 118 TrŘ), vyhovění důkazním návrhům obviněného apod.⁶⁹

⁶⁹ Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 41. ISSN 1213-5313.

5.3 Ochrana svědka podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Z naší i zahraniční praxe vyplývá, že Česká právní úprava institutu utajení totožnosti a podoby svědků a osob jim blízkých není příliš účinná ochrana zvláště před organizovanými zločineckými seskupeními - přijatá opatření chrání jen omezeně po dobu trvání trestního řízení a s omezeními.

Svědkové organizovaného zločinu raději předstírali ztrátu paměti, křivě vypovídali nebo pod tlakem jiných osob měnili své výpovědi. Svědci a osoby podávající vysvětlení byli ochotni spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení pouze při zajištění bezpečnosti jim samotným i osobám jim blízkým. Proto byl dne 29.3.2001 přijat parlamentem zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením (dále jen OchrSv) a o změně občanského soudního řádu, který nabyl účinnosti 1. 7. 2001.

Nový zákon navázal v našem právním řádu na institut anonymního svědka (utajení jeho totožnosti) obsažený v trestním řádu od novelizace, provedené zákonem č. 292/1993 Sb., vytvořený v jeho ustanoveních § 55 odst. 2 TrŘ a § 209 TrŘ. Trestní řád však ani po novelizaci ustanovení § 55 odst. 2 a § 209 TrŘ ve smyslu nálezu Ústavního soudu ÚS 4/94, provedené zákonem č. 152/1995 Sb., nerozlišoval svědky ani formy jejich ochrany a používal pouze obecný pojem svědek, a to bez ohledu na výrazné odlišnosti mezi svědky, neexistovala ochrana svědků organizovaného zločinu, ani ochrana tzv. korunních svědků u organizovaného zločinu, tedy spolupachatelů ochotných za určitých podmínek napomáhat orgánům činným v trestním řízení při objasňování závažných trestných činů páchaných organizovanými pachateli.

Trestní řád až do 30. 6. 2001 nepamatoval ani na ochranu osob, které podávají vysvětlení, i když jim v případě podání pravdivého vysvětlení o závažném trestném činu či organizovaném zločinu hrozilo stejné nebezpečí jako svědkovi. Jakmile občan podal vysvětlení, o němž byl sepsán úřední záznam s pravdivými údaji, jeho totožnost nebylo možno utajit, protože nebyl v procesním postavení svědka, a tudíž se na něj nevztahovala ustanovení § 55 odst. 2, § 209 a § 97 až § 104 TrŘ.⁷⁰

⁷⁰ Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. In *Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 23 – 24. ISSN 1210-6348.

5.3.1 Účel zákona č. 137/2001 Sb.

Účelem zákona č. 137/2001 Sb.⁷¹ „je upravit poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědku a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí (dále jen ohrožená osoba). Podle tohoto zákona se postupuje jen tehdy, nelze-li bezpečnost ohrožené osoby zajistit jiným způsobem. Na poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci podle tohoto zákona není právní nárok (§ 1 OchrSv).“

Zvláštní ochrana a pomoc je podle tohoto zákona poskytována jen v případech, kdy hrozí „že prostřednictvím nátlaku na svědky či další osoby zúčastněné na trestním řízení dojde k nezákonnému ovlivňování průběhu trestního řízení nebo k odplatě za to, že tyto osoby pomáhaly nebo mají pomáhat podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, nebo že plní úkoly orgánu činného v trestním řízení.“

Primární ochrana a pomoc svědkům a dalším osobám podle zákona č. 137/2001 Sb. bude tak jako dosud poskytována především prostřednictvím dosavadní právní úpravy obsažené v zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, kde v ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) je stanoveno, že „úkolem policie je chránit bezpečnost osob a majetku,“ dále je v zákoně č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční strážci ČR definováno, že „úkolem vězeňské služby je střežit osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,“ a v trestním řádu v ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ a § 209 TrŘ, v nichž je vytvořen institut anonymního svědka (utajení jeho totožnosti) v trestním řízení.

Ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ má nyní toto znění: „Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení podoby svědka: jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení

⁷¹ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále OchrSv).

osobních údajů svědka, připojí se tyto údaje k trestnímu spisu a podoba svědka už nebude utajována.“

Utajením se rozumí opatření směřující k tomu, aby se o těchto skutečnostech nedozvěděly nepovolané osoby, tj. jiné osoby než orgány činné v trestním řízení, zejména působící v trestní věci, ve které byl takový svědek vyslechnut.⁷²

V souladu se zákonem č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční strážci ČR, jsou v Instrukci Ministerstva spravedlnosti ze dne 15. 12. 2009, č. j. 395/2009, o justiční strážci, definovány úkoly, povinnosti a oprávnění justiční strážce, která podle § 3 odst. 3 písm. c) „zabezpečuje ochranu utajovaného svědka v budově soudu, státního zastupitelství nebo v jiných místech činnosti soudu a státního zastupitelství; tuto činnost vykonává v civilním oděvu na základě písemného požadavku předsedy soudu nebo vedoucího státního zástupce; pokyny k ochraně svědka může vykonávat i příslušný předseda senátu; v případě účasti svědka podle zvláštního předpisu⁷³ na jednání v budově soudu, státního zastupitelství nebo jiném místě činnosti soudu nebo státního zastupitelství, spolupracují příslušníci justiční strážce při její ochraně s Policií České republiky.“

Ustanovení § 209 odst. 1 TrŘ pak upravuje postup soudu při provádění důkazu výpovědi svědka v hlavním líčení: „Předseda senátu dbá o to, aby svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomný výslechu obžalovaného a jiných svědků. Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky. Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2 TrŘ), učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka.“

Přestože se ve sdělovacích prostředcích objevovala sugestivní tvrzení, že ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ zabezpečí ochranu svědků, je nutné upozornit, že se jedná o nepodložené a nadměrně

⁷² Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. In *Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 24 – 26. ISSN 1210-6348.

⁷³ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

optimistické tvrzení, protože změna jména, příjmení a dalších osobních údajů při výslechu je pouze jedním z předpokladů kterými lze zabezpečit ochranu svědka, a to nejméně po dobu celého trestního řízení, v případě organizovaného zločinu i následně.

V novém zákoně č. 137/2001 je zvláštní ochrana a pomoc svědkům a dalším osobám v souvislosti s trestním řízením vymezena jako nadstandardní způsob ochrany osob. V zásadě se ochrana ohrožené osoby podle tohoto zákona uskuteční pouze tehdy, když policie zjistí skutečnosti nasvědčující tomu, že v souvislosti s trestním řízením je svědek nebo jiná osoba zúčastněná na trestním řízení vystavena vydírání, ohrožení života nebo zdraví a přitom se nepodaří potenciálního útočníka běžnou policejní činností odhalit a tak hrozícímu útoku zamezit.⁷⁴

5.3.2 *Ohrožená a chráněná osoba*

Za **ohroženou osobu** se dle § 2 odst. 1 OchrSv pro účely tohoto zákona považuje osoba, která

- a) podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, nebo
- b) je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, anebo
- c) je osobou blízkou osobě uvedené v písmenu a) nebo b).

Chráněnou osobou je dle § 2 odst. 1 OchrSv *ohrožená osoba uvedená v odstavci 1, které je poskytována zvláštní ochrana a pomoc.*

Po novelizaci trestního řádu provedené zákonem č. 152/1995 Sb. bylo až do 30. 6. 2001 pamatováno výhradně na utajení totožnosti svědků.

⁷⁴ Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. In *Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 26 – 27. ISSN 1210-6348.

Na utajení totožnosti jiných osob, především osob podávajících vysvětlení, obviněných i dalších, které nejsou v procesním postavení svědka, a proto se na ně nevztahují ustanovení § 55 odst. 2, § 209 a § 97 až § 104 TrŘ, trestní řád nepamatoval. Přitom je zřejmé, že osobě podávající vysvětlení hrozí v případě pravdivé výpovědi o závažném trestném činu či o organizovaném zločinu obdobné nebo stejné nebezpečí jako svědkovi. Jejich totožnost, která se vždy zaprotokoluje, jakmile občan podá vysvětlení nebylo možné tajit z důvodu, že při podávání vysvětlení neprobíhá trestní proces, nýbrž pouze tzv. předprocesní stadium.

Pokud tedy občan podal pravdivé vysvětlení o organizovaném zločinu či jiné závažné trestné činnosti, nebyla jeho totožnost jako svědka utajena od okamžiku podání vysvětlení, až do výsledku jako svědka po podání obvinění. Jak je z uvedeného patrné, nemohla být tato osoba chráněna po celou dobu trestního řízení, ale naopak se stávalo, že tak unikaly její osobní údaje, a tak docházelo k obrátům ve výpovědi ve prospěch obviněných či náhlým výpadkům paměti pod tlakem výhrůzek a vydírání svědka nebo osoby podávající vysvětlení.

Tento nedostatek v ochraně odstranil až nový zákon o zvláštní ochraně svědků a dalších osob. Podle tohoto zákona č. 137/2001 Sb. je zvláštní ochrana a pomoc poskytována osobám zúčastněným na trestním řízení, které ovlivňují jeho průběh tím, že vykonávají zákonem stanovená oprávnění a povinnosti. Chráněny budou rovněž osoby, jejichž újmu by osoby zúčastněné na trestním řízení mohly považovat jako svoji vlastní, např. manžel svědka, či jeho děti. Podle § 2 odst. 1 písm. a) *OchrSv se za svědka považuje i osoba, která vypovídala nebo má vypovídat v přípravném řízení ve fázi před sdělením obvinění, i když tato výpověď, o které policejní orgán sepíše úřední záznam (záznam o podaném vysvětlení) nemůže být použita jako důkaz pro rozhodnutí soudu.* Takový záznam však slouží pro rozhodnutí o tom, zda výslech svědka má být v řízení před soudem jako důkaz navržen a proveden, takže i osoba v postavení svědka, podávající v přípravném řízení vysvětlení, může výrazně ovlivnit průběh trestního řízení.

Zvláštní ochrana a pomoc *se poskytne i obviněnému a jeho obhájci, pokud se obviněný rozhodne vypovídat.* Právě usvědčující výpověď osob, které se samy podílely na trestné činnosti jako spolupachatelé, může v některých případech posloužit jako vhodný prostředek k odhalení hlavních pachatelů trestné činnosti, k rozkrytí organizovaných zločineckých skupin i jejich organizátorů.

Rovněž další subjekty státu, vykonávající působnost orgánů činných v trestním řízení, jako jsou soudci, státní zástupci, znalci, tlumočníci aj., mohou být zastrašováni a vydírání hrozbami

útokem proti jejich životu, zdraví a majetku nebo u osob jim blízkých, proto, aby při výkonu své působnosti stranili některému z účastníků řízení. Z tohoto důvodu musí být zvláštní ochrana poskytnuta také jim.⁷⁵

5.3.3 Zvláštní ochrana a pomoc

Podle § 3 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb. je zvláštní ochrana a pomoc souborem opatření, která zahrnují:

- a) osobní ochranu,
- b) přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí,
- c) zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby.

Zvláštní ochranu a pomoc poskytuje Policie České republiky a Vězeňská služba České republiky výkonem opatření uvedených v § 3 odst. 1 OchrSv. Vězeňská služba může vykonávat jen osobní ochranu a zastírat skutečnou totožnost chráněné osoby. Pouze policie bude moci zabezpečit také přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí. Policie ČR a Vězeňská služba ČR jsou povinny si při plnění úkolů podle tohoto zákona navzájem pomáhat (§ 3 odst. 2 OchrSv).

Orgány veřejné správy jsou povinny v rozsahu nezbytném k dosažení účelu tohoto zákona s policií a vězeňskou službou při výkonu opatření uvedených v § 3 odst. 1 OchrSv spolupracovat.

K zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby lze vytvořit legendu o jiné osobní existenci a zavést osobní údaje vyplývající z této legendy do informačních systémů provozovaných podle zvláštních zákonů. Tyto údaje se zvláště neoznačují a ani se nevedou odděleně od ostatních osobních údajů (§ 3 odst. 3 OchrSv).

„Je třeba zdůraznit, že zcela nový a v našem právním řádu dosud neznámý je soubor opatření uvedený pod písm. a) a b) tohoto ustanovení. Opatření zahrnují osobní ochranu a přestěhování

⁷⁵ Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. *In Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 26 – 29. ISSN 1210-6348.

nejen svědka, nýbrž i jiné ohrožené osoby (§ 2 odst. 1 OchrSv) včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí. Opatření, jejichž výkonem se bude zvláštní ochrana a pomoc poskytovat, budou typově odlišná od souborů úkonů policie nebo vězeňské služby.

Osobní ochrana podle § 3 odst. 1 písm. a) OchrSv bude zpravidla spočívat v nepřetržité nebo periodické přítomnosti policistů nebo příslušníků vězeňské služby v bezprostřední blízkosti chráněné osoby, jejího obydlí, nebo v nepřetržitém či periodickém sledování chráněné osoby a prostředí, v němž se zdržuje.

Přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a **pomoc chráněné osobě** podle § 3 odst. 1 písm. b) OchrSv výrazně změní život ohrožené osoby i jejích blízkých. Půjde o mimořádně náročný zásah do života vesměs několika osob, jehož cílem je zamezit nezákonnému nátlaku utajením pobytu ohrožené osoby. Nelze očekávat, že po přestěhování se ohrožená osoba sama ihned začlení do nového prostředí, tedy že nalezne spolu s rodinnými příslušníky zaměstnání, umístění ve škole apod. Proto opatření uvedené v § 3 odst. 1 písm. b) OchrSv předpokládá i pomoc ohrožené osobě ze strany policie. Spolu s ohroženou osobou budou přestěhováni i příslušníci domácnosti, i když sami nebudou v souvislosti s trestním řízením ohroženi. Zastírání skutečné totožnosti ohrožené osoby spočívá ve vytvoření legendy o jiné osobní existenci a v zavedení osobních údajů vyplývajících z této legendy do informačních systémů. Dojde-li k zavedení osobních údajů do všech informačních systémů, lze hovořit již o změně identity osoby, jejíž totožnost je zastírána. Poskytování zvláštní ochrany a pomoci se svěřuje do působnosti policie a vězeňské služby, a to v souladu se zákonem o policii a zákonem o vězeňské službě.

Ochrana základních lidských práv a svobod je úkolem policie podle zákona č. 283/1991 Sb. Pokud jde o vězeňskou službu, zákon č. 555/1992 Sb. stanoví, že vězeňská služba plní další úkoly podle zvláštních předpisů.

Zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, se tak stal novým zvláštním předpisem, kterým se vězeňské službě stanoví další úkol, jenž navazuje na její úkol střežit osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Vězeňská služba bude poskytovat zvláštní ochranu a pomoc osobní ochranou. Toto opatření bude podle konkrétních okolností doplňováno zastíráním skutečné totožnosti chráněné osoby, která bude vykonávat vazbu nebo trest odnětí svobody. Za účelem poskytování osobní ochrany budou

v některé z věznic v České republice zřízeny celkem dvě zvláštní oddělení, v nichž budou chráněné osoby umístěny. Poskytování zvláštní ochrany a pomoci nebude možné bez pomoci orgánů státní správy i samosprávy, zejména pokud jde o pomoc chráněné osobě, která jí bude poskytována v souvislosti s jejím přestěhováním. Zákonem se proto pro orgány veřejné správy stanoví povinnost s policií spolupracovat. V rámci této spolupráce budou napomáhat při obstarávání zaměstnání chráněné osoby v novém bydlišti a zaměstnání příslušníků domácnosti, kteří se spolu s chráněnou osobou přestěhují apod.

Zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby podle § 3 odst. 1 písm. c) OchrSv si vyžádá spolupráci policie s orgány veřejné správy, které budou zavádět do informačních systémů, jež na základě zvláštních zákonů provozují, nově vytvořené osobní údaje, které vyplynou z legendy o jiné osobní existenci chráněné osoby.⁷⁶

5.3.4 Poskytování zvláštní ochrany a pomoci

Podle § 4 odst. 1 OchrSv zvláštní ochranu a pomoc lze poskytnout, jestliže

- a) ohrožená osoba souhlasí se způsobem a podmínkami poskytování zvláštní ochrany a pomoci včetně zpracovávání a využívání jejích osobních údajů, a
- b) ministr vnitra schválí návrh policie, soudce nebo státního zástupce, aby zvláštní ochrana a pomoc byla ohrožené osobě poskytována; soudce nebo státní zástupce podávají takový návrh prostřednictvím ministra spravedlnosti.

Souhlas podle § 4 odst. 1 písm. a) OchrSv se vyžaduje před podáním návrhu na poskytování zvláštní ochrany a pomoci ministru vnitra; to neplatí, jde-li o návrh soudce nebo státního zástupce. Ohrožená osoba musí být policií přiměřeně svému věku a rozumovým schopnostem informována o nebezpečí, které jí hrozí, seznámena se způsobem a podmínkami poskytování zvláštní ochrany a pomoci a s povinnostmi stanovenými v tomto zákoně. Dále musí být upozorněna, že skutečnosti týkající se zvláštní ochrany a pomoci jsou utajovány podle zvláštního zákona

⁷⁶ Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. *In Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 29 – 31. ISSN 1210-6348.

a podle takového zákona musí být i poučena. O poučení policie sepíše záznam (§ 4 odst. 2 OchrSv).

Hrozí-li ohrožené osobě nebezpečí bezprostředně, policie se souhlasem policejního prezidenta, a vykonává-li ohrožená osoba vazbu nebo trest odnětí svobody, vězeňská služba se souhlasem generálního ředitele vězeňské služby, poskytne zvláštní ochranu a pomoc ještě před tím, než ministr návrh na poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci schválí. V těchto případech lze zvláštní ochranu a pomoc dočasně poskytovat i bez souhlasu uvedeného v odstavci 1 písm. a), jestliže přechodně zhoršený zdravotní stav neumožňuje ohrožené osobě souhlas dát (§ 4 odst. 3 OchrSv).

Je-li ohroženou nebo chráněnou osobou osoba nezletilá nebo osoba, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena, souhlas podle § 4 odst. 1 písm. a) dává její zákonný zástupce (§ 5 odst. 1 OchrSv). Má-li být ohrožená nebo chráněná osoba uvedená v odstavci 1 podle tohoto zákona vyrozuměna, vyrozumí se zákonný zástupce (§ 5 odst. 3 OchrSv).

Pokud by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ohroženou nebo chráněnou osobou a zákonným zástupcem, souhlas k poskytnutí zvláštní formy ochrany a pomoci lze vyžádat jen od zvláštního zástupce nebo opatření.

Do doby, než zákonný zástupce, zvláštní zástupce nebo opatrovník souhlas dá, lze vykonávat jen osobní ochranu. Bez jejich souhlasu nemůže dojít k přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti, ani k zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby (§ 5 odst. 3 OchrSv).

5.3.5 Povinnosti chráněné osoby

Podle § 6 OchrSv je povinnost chráněné osoby

- a) dodržovat podmínky poskytování zvláštní ochrany a pomoci,
- b) řídit se pokyny příslušníků policie a příslušníků vězeňské služby,
- c) informovat bezodkladně policisty a příslušníky vězeňské služby o všech nových skutečnostech a změnách, které mohou být významné pro postup policie a vězeňské služby podle tohoto zákona.

„Tyto povinnosti jsou chráněné osobě stanoveny proto, že účinnost její zvláštní ochrany a pomoci bude záležet nejen na činnosti policie, popř. vězeňské služby, ale též na chování samotné chráněné osoby. Krajním důsledkem porušení těchto povinností může být i ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci.“⁷⁷

5.3.6 Ukončení poskytování zvláštní ochrany

Podle § 7 odst. 1 OchrSv se poskytování zvláštní ochrany a pomoci ukončí, jestliže chráněná osoba vezme písemně zpět souhlas podle § 4 odst. 1 písm. a) OchrSv. Ministr na návrh policie rozhodne o ukončení zvláštní ochrany a pomoci, jestliže nebezpečí, které chráněné osobě hrozilo, pominulo (§ 7 odst. 2 OchrSv). Ministr může na návrh policie rozhodnout o ukončení zvláštní ochrany a pomoci (§ 7 odst. 3 OchrSv), jestliže chráněná osoba

- a) odmítla pomáhat podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, v jehož souvislosti byla zvláštní ochrana a pomoc poskytována, nebo
- b) se v době, po kterou jí je poskytována zvláštní ochrana a pomoc, dopustila jednání odůvodňujícího její trestní stíhání pro úmyslný trestný čin, nebo
- c) neplní povinnosti chráněné osoby stanovené v § 6, nebo
- d) poruší povinnost zachovávat tajnost utajovaných skutečností.

Na řízení o ukončení zvláštní ochrany a pomoci podle § 7 odst. 2 a odst. 3 OchrSv se použijí obecné předpisy o správním řízení s výjimkou ustanovení o opravných prostředcích. Proti rozhodnutí ministra podle § 7 odst. 2 a odst. 3 OchrSv je možno podat do 15 dnů ode dne doručení u soudu opravný prostředek, který má odkladný účinek. Prominutí zmeškání lhůty k podání opravného prostředku není možné (§ 7 odst. 4 OchrSv).

„Bez souhlasu a dobrovolné součinnosti chráněné osoby nelze zvláštní ochranu a pomoc, zejména s ohledem na to, že je spojena s výrazným omezením základních práv chráněné osoby, vůbec poskytovat. Proto také, jestliže chráněná osoba odvolá svůj souhlas se způsobem a podmínkami výkonu opatření zvláštní ochrany a pomoci, nebo odvolá svůj souhlas se zpracovává-

⁷⁷ Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. *In Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 34. ISSN 1210-6348.

ním osobních údajů, ukončení zvláštní ochrany a pomoci není vázáno na souhlas ministra vnitra. K ukončení zvláštní ochrany a pomoci v tomto případě dojde, jakmile chráněná osoba své písemné prohlášení o tom, že bere souhlas s poskytováním zvláštní ochrany a pomoci zpět, doručí policii. Důvodem k vyřazení z programu ochrany je i skutečnost, že nebezpečí újmy na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí pomine např. poté, co jeho zdroj bude odhalen a možnosti uskutečnění hrozby budou eliminovány. Zvláštní ochrana a pomoc je poskytována k zajištění veřejného zájmu.

Pokud se chráněná osoba během doby, po kterou jí je zvláštní ochrana a pomoc poskytována, začne chovat v rozporu s veřejným zájmem způsobem uvedeným v § 7 odst. 3 OchrSv, není důvod, aby jí byla zvláštní ochrana a pomoc nadále poskytována. V těchto případech však rozhodné skutečnosti pro ukončení zvláštní ochrany a pomoci posuzuje na základě návrhu policie ministr vnitra. K ukončení zvláštní ochrany a pomoci z důvodů uvedených v § 7 odst. 2 a odst. 3 OchrSv dojde, jakmile je chráněná osoba vyrozuměna, že ministr vnitra návrh na ukončení zvláštní ochrany a pomoci schválil. V případech, kdy chráněná osoba nebude pro policii dosažitelná, např. když se bude před policií ukrývat, zvláštní ochrana a pomoc se ukončí ihned poté, jakmile ministr vnitra návrh policie na ukončení zvláštní ochrany a pomoci schválí, aniž by o tom byla chráněná osoba vyrozuměna.⁷⁸

5.3.7 Oprávnění a povinnosti policie a vězeňské služby

V části třetí zákona č. 137/2001 Sb. jsou upravena oprávnění a povinnosti policie a vězeňské služby **zpracovávat a využívat osobní údaje ohrožené nebo chráněné osoby**, při oprávnění **zajišťování bezpečnosti chráněných osob**, kdy policista je podle § 9 odst. 1 tohoto zákona *oprávněn vstoupit do objektu a provést prohlídku prostoru, ze kterého by bylo možné ohrozit bezpečnost chráněné osoby, a prohlídku osob, dopravních prostředků a věcí nacházející se v tomto prostoru nebo do tohoto prostoru zakázat vstup nebo pobyt v něm nebo jeho části na dobu, než budou provedena nezbytná opatření, aby k ohrožení bezpečnosti chráněné osoby nemohlo z tohoto prostoru dojít.*

⁷⁸ Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. *In Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 34– 35. ISSN 1210-6348.

Dalšími oprávněními jsou oprávnění **při zajišťování bezpečnosti chráněného prostoru** (např. *zjišťování totožnosti včetně důvodu vstupujících a vycházejících osob, prohlídku vnášených a vynášených věcí, kontrolu, jestli u sebe nemají zbraň, kontrolu vozidel*), oprávnění **k prověřování chráněné osoby**, kdy policie může využít různé technické a jiné prostředky utajovaným způsobem, je-li podezření, že chráněná osoba nedodrží povinnosti uvedené v § 6 tohoto zákona nebo oprávnění **k zastírání činnosti policie**. Dále se zde upravují podmínky **užívání krycích dokladů, užívání zabezpečovací techniky i používání finančních prostředků** v souvislosti s poskytováním zvláštní ochrany a pomoci, stejně jako jiná **oprávnění a možnosti náhrady škody** (ustanovení § 8 až § 20 OchrSv).

V části čtvrté zákona č. 137/2001 Sb. je pak upravena **mezinárodní spolupráce**, na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, při poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědkovi a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Není-li taková smlouva uzavřena, je možné se souhlasem policejního prezidenta a se souhlasem příslušného orgánu cizího státu využít k plnění těchto úkolů příslušníka zahraničního bezpečnostního sboru, který má pak práva a povinnosti policisty tohoto zákona.

6 Institut korunního svědka

„Označení korunní svědek má jazykový původ v angličtině: termínem Kings' evidence nebo Quenns' evidence je v Anglii a v Severním Irsku odpradávná nazýván takový důkaz, kterým je podepřena trestní obžaloba podaná státem (korunou); takto je označován také svědek, který vypovídá ve prospěch obžaloby. Jako synonymní název se používá states' wittnes („státní svědek“).“⁷⁹

„V poslední čtvrtině 20. století byl termín korunní svědek převzat právní teorií a legislativou v oblasti evropského kontinentálního práva, avšak v užším a významově specifickém smyslu.

Korunním svědkem, se podle Musila, rozumí spolupachatel trestného činu nebo účastník na trestném činu, který uzavře s orgány činnými v trestném řízení dohodu o tom, že bude pravdivě vypovídat ve prospěch obžaloby a přispěje tak k odhalení nebo usvědčení jiného spolupachatele (účastníka), a který je za podání takového svědectví státem „honorován“ tím, že se mu poskytne privilegium nestíhatelnosti, beztrestnosti nebo zmírnění trestu, eventuálně též zvláštní ochrana před pomstou.

Přislíbem poskytnutí těchto výhod má být posílená motivace korunního svědka k podání pravdivých a relevantních informací o trestném činu, které jsou pro orgány činné v trestním řízení nedostupné nebo obtížně dostupné. Podstatou tohoto institutu je tedy určitá formální dohoda uzavřená mezi pachatelem trestného činu a státem: *Za poskytnutí důkazně relevantních informací, vedoucích k usvědčení jiných spolupachatelů a usnadňujících důkazní pozici obžaloby, je spolupracujícímu pachatelovi (účastníku) poskytnuta výhoda nestíhatelnosti, beztrestnosti nebo jiná výhoda, na kterou by jinak neměl nárok.*⁸⁰

Do evropského kontinentálního práva se institut korunního svědka začal zavádět v devadesátých letech minulého století zvláštními zákony v souvislosti s důkazní nouzí při potírání organizovaných zločineckých skupin a terorizmu. V českém trestním právu prozatím institut korunního svědka chybí.

⁷⁹ Musil, J. Korunní svědek – ano či ne?. In *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 4, s. 21. ISSN 1211-2860.

⁸⁰ Tamtéž

Zavedení takovéhohoto institutu se v České republice chystalo již v roce 2005 a měl být vytvořen ve čtyřech ustanoveních § 306b – 306e TrŘ, ale v konečné fázi byl odmítnut jak Senátem, tak i Prezidentem republiky a Poslanecké sněmovně se prezidentské veto nepodařilo přehlasovat.

V současnosti je snaha o zavedení institutu korunního svědka spojena s rekonfigurací nového trestního řádu a navrhuje dvě fáze udělování beztrestnosti:

1. dočasné přerušení trestního stíhání korunního svědka (před obžalobou, v přípravném řízení)
2. zastavení trestního stíhání

Tyto dvě fáze na sebe navazují a zároveň zajišťují, „že obviněnému bude dobrodíní beztrestnosti poskytnuto teprve tehdy, až splní všechny zákonem stanovené podmínky a zároveň mu poskytne garanci, že se tak opravdu stane, pokud zákonné podmínky splní.“⁸¹

Korunním svědkem se může stát osoba, „která je podezřelá ze spáchání trestného činu; nepožaduje se, aby obvinění nebo podezření se týkalo objasňovaného trestného činu, avšak z povahy věci vyplývá, že tomu tak zpravidla bude, že tedy korunní svědek je zpravidla obviněn nebo podezírán ze spolupachatelství nebo z účasti na objasňovaném trestném činu.“⁸²

⁸¹ Vantuch, P. K návrhu právní úpravy institutu „korunního svědka“. In *Trestněprávní revue*. 2003, č. 3, s. 78. ISSN 1213-5313.

⁸² Musil, J. Korunní svědek – ano či ne?. In *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 4, s. 22. ISSN 1211-2860.

6.1 Přerušeni a zastavení trestního stíhání korunního svědka

Navrhovaná právní úprava nového znění ustanovení § 306b TrŘ, nazvaného „**dočasné přerušeni trestního stíhání**“, stanoví podmínky, kdy může státní zástupce se souhlasem obviněného (korunního svědka) dočasně přerušit jeho trestní stíhání v přípravném řízení. Tyto podmínky jsou splněny, jestliže:

- obviněný oznámí státnímu zástupci skutečnosti, ze kterých je zřejmé, že jsou způsobilé zcela výjimečným způsobem přispět k objasnění zvláště závažného trestného činu, spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch zločinného spolčení, a k odhalení jeho pachatelů nebo pomohou zamezit jeho přípravě, pokusu nebo spáchání takového trestného činu, a zaváže se podat úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech, zejména o okolnostech a osobách zúčastněných na spáchání takového trestného činu,
- prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě; takové prohlášení učiní rovněž i o dalších trestních činech, které do tohoto okamžiku spáchal, a
- pokud to jeho poměry umožňují, zaváže se vydat prospěch, který získal spácháním trestného činu uvedeného v prohlášení podle odst. 1 písm. b), a nahradit škodu, která byla tímto trestným činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavře dohodu, anebo učiní jiná opatření k její náhradě (§ 306b odst. 1 TrŘ).⁸³

Obviněný je touto úpravou, o dočasném přerušeni trestního stíhání motivován, aby skutečně podal úplnou a pravdivou výpověď, a pokud tak neučiní a nebude plnit ani případné další povinnosti stanovené v rozhodnutí o dočasném přerušeni trestního stíhání, bude jeho trestní stíhání pokračovat.⁸⁴

⁸³ Návrh právní úpravy institutu korunního svědka zpracovaný Ministerstvem vnitra ČR. *In Nad institutem korunního svědka*. Sborník z odborného semináře. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003. s. 89 – 93. ISBN 80-7082-982-6.

⁸⁴ Vantuch, P. K návrhu právní úpravy institutu „korunního svědka“. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 3, s. 78 - 79. ISSN 1213-5313.

Podle Vantucha obsahuje navrhovaná právní úprava výčet kritérií, podle nichž by měl postupovat státní zástupce při rozhodování o využití institutu dočasného přerušení trestního stíhání. Základním kritériem je povaha trestného činu spáchaného obviněným vůči trestnému činu, k jehož objasnění se zavázal. S tím souvisí i posouzení osoby obviněného a okolností případu, tedy zejména toho, zda a jakým způsobem a intenzitou se obviněný sám podílel na spáchání trestné činnosti, k jejíž objasnění se zavázal a jaké následky svým jednáním způsobil.⁸⁵

Ustanovení § 306b odst. 4 TrŘ však výslovně stanoví, že trestní stíhání nebude moci být dočasně přerušeno, jestliže:

- a) trestný čin, uvedený v prohlášení podle písm. b), je závažnější než trestný čin, k jehož objasnění se zavázal,
- b) obviněný se podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal, jako organizátor nebo návodce, anebo se podílel na spáchání trestného činu největší měrou,
- c) následkem trestného činu, uvedeného v prohlášení podle odst. 1 písm. b), byla úmyslně způsobena smrt; to neplatí, jestliže se na tomto trestném činu podílel jako pomocník,
- d) obviněný se považuje, pokud jde o trestný čin, uvedený v prohlášení podle odst. 1 písm. b), za zvlášť nebezpečného recidivistu.

Obviněný, jehož trestní stíhání bylo dočasně přerušeno, má při podávání výpovědi, ke které se zavázal, postavení svědka.

Po ukončení trestního řízení o objasňovaném trestném činu, který se obviněný, figurující jako korunní svědek, zavázal objasnit, státní zástupce rozhodne, jestli obviněný svému závazku došl. Jestliže se tak stalo, státní zástupce podá návrh na **zastavení trestního stíhání** podle § 306c TrŘ. K tomu však musí korunní svědek kumulativně splnit tyto podmínky:

⁸⁵ Vantuch, P. K návrhu právní úpravy institutu „korunního svědka“. *In Trestněprávní revue*. 2003, č. 3, s. 78. ISSN 1213-5313.

- a) podat v přípravném řízení nebo v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď, ke které se zavázal, a tato výpověď byla svým obsahem skutečně způsobila významně přispět k objasnění trestného činu uvedeného v § 306b,
- b) vykonat povinnost uloženou v rozhodnutí o dočasném přerušení trestného stíhání,
- c) v době od nabytí právní moci tohoto rozhodnutí se nedopustit úmyslného trestného činu.⁸⁶

Proti rozhodnutí, o dočasném přerušení nebo zastavení trestního stíhání mohou obviněný a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek.

6.2 Spolupracující obviněný

Institut spolupracujícího obviněného je upraven v § 178a trestního řádu. Podle tohoto ustanovení v řízení o zvláště závažném zločinu může státní zástupce označit v obžalobě obviněného za spolupracujícího. Případy, kdy tak může státní zástupce učinit jsou vyjmenovány v § 178a odst. 1 písm. a) až c). Takto státní zástupce postupuje, považuje-li takové označení za potřebné vzhledem k povaze trestného činu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, a to i s přihlédnutím k trestnému činu uvedenému v doznání obviněného, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal a jaké následky svým jednáním způsobil. Před tímto označením obviněného státní zástupce vyslechne zejména k obsahu oznámení a k jeho doznání, dále k tomu, zda si je vědom důsledků svého postupu. Před výslechem státní zástupce obviněného poučí o jeho právech, o podstatě označení za spolupracujícího obviněného, o povinnost setrvat na svém doznání a dodržet své závazky uvedené v odst. 1 a také o tom, že jakmile obviněný v přípravném řízení nebo v řízení před soudem poruší své závazky nebude nadále považován za spolupracujícího obviněného.

Institut tzv. spolupracujícího obviněného zavedl trestní zákoník z roku 2009 a navazující novela trestního řádu provedená zák. č. 41/2009 Sb. Sleduje se jím zejména usnadnění důkazní

⁸⁶ Musil, J. Korunní svědek – ano či ne?. *In Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 4, s. 22. ISSN 1211-2860.

situace v podobě doznání, které složí obviněný, a tím i zjednodušení dokazování v případech mimořádně závažné kriminality, jejíž atributem je organizovaný zločin v širokém slova smyslu. Spolupracující obviněný je motivován k doznání některými zvýhodněními, které jsou hmotněprávními důsledky označení obviněného za spolupracujícího obviněného. Tyto hmotněprávní důsledky (přihlednutí k tomu při stanovení druhu trestu a výměry, polehčující okolnost, možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby) upravuje trestní zákoník⁸⁷.

⁸⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. I. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 739.

7 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažil komplexně nastínit postavení a ochranu svědka v trestním řízení. Nejprve jsem v ní provedl rozbor pojmu svědka jako takového, kdo je způsobilý a kdo je nezpůsobilý být svědkem, jaké jsou jeho povinnosti a práva, kdo ho může vyzvat ke splnění svědecké povinnosti a rovněž, jaké mohou být postihy, pokud odmítne podat svědeckou výpověď. Ve čtvrté a páté kapitole se zabývám přípravou výslechu, poučením svědka, obecnými zásadami při provádění výslechu a průběhem výslechu svědka v přípravném řízení a v hlavním líčení. Dále jsem pak uvedl specifika výslechu dětského svědka a obecné hodnocení věrohodnosti svědků. Následující kapitoly jsem věnoval samotné současné ochraně svědků v našem právním řádu i ochraně, svědka, který ještě v našem trestním řádu není zakotven, ale je obvyklý v jiných zemích. Tato problematika se mně, vzhledem k mému profesnímu zaměření, úzce dotýká. Byla dokonce i důvodem výběru tohoto tématu.

Cíl, který jsem si na počátku mé diplomové stanovil, jsem podle mého mínění splnil. Podal jsem komplexní přehled o postavení a ochraně svědka v trestním řízení, nastínil potíže, se kterými se setkávají svědci během celého průběhu trestního řízení od podání svědecké výpovědi, přes jejich právo odmítnout za určitých okolností vypovídat, provádění výslechu až do skončení trestního řízení. Z této práce mohou čerpat potřebné informace nejen zájemci o tuto problematiku, ale i samotní svědci, a v neposledním případě i příslušníci ozbrojených sborů, kteří ochranu vykonávají.

Splnění svědecké povinnosti je občanskou povinností, která je současně spojena s určitými nepříjemnostmi, které jsou z pohledu veřejnosti často nedostatečně kompenzovány, a to i přesto, že je snaha orgánů činných v trestním řízení proplácet náhradu nutných výdajů v souvislosti s dostavením k výslechu a prokazatelně ušlého výdělku. Veřejnost těžce nese zejména zmeškaný čas, ale i povinnost dostavit se a podrobit se opakovaným výslechům a různým úkonům i rizikům, které mohou přímo nebo nepřímo ohrozit jejich práva na život a zdraví jich samých či jejich blízkých.

Zde pak nastupuje povinnost orgánů činných v trestním řízení, aby takového svědka ochránili. Tato ochrana může spočívat od posílení ostrahy při soudním jednání, utajení podoby a totožnosti svědka, až po poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci podle zákona 137/2001 Sb., kterými mohou být celková změna identity ohrožených a chráněných osob, včetně jejich přestěhování

do zahraničí. Vzhledem k nákladnosti asi 3 miliónů ročně na osobu, se v důvodové zprávě k tomuto zákonu počítá pouze s každoroční ochranou 10 ohrožených osob. V souvislosti se soudními procesy s vůdci cizojazyčných, zejména rusky mluvících zločineckých organizací, které jsou stále aktuálnější, se však domnívám, že tyto částky musejí být nutně navýšeny. V ohrožení nejsou již jen svědci, ale i znalci, vyšetřovatelé, státní zástupci i samotní soudci, kteří v trestním řízení figurují a mohou být jakkoliv ovlivňováni ve prospěch obviněných. I z tohoto důvodu jsem na závěr mé diplomové práce zařadil tzv. institut korunního svědka, který by umožnil bývalému členu takovéto organizace či spoluobviněnému v nejzávažnější trestné činnosti, získat za určitých okolností, výhodu nestíhatelnosti, beztrestnosti nebo jinou výhodu, na kterou by jinak neměl právo. Tento institut je velmi využíván zejména v USA, Itálii, Polsku, Německu a jiných zemích a podle místních orgánů činných v trestním řízení je velmi účinnou zbraní proti zločineckým seskupením různého zaměření. Do našeho trestního řádu se ho však doposud zakotvit.

Resumé

The diploma thesis is a complex issue outlining the status and protection of a witness in criminal proceedings. This document is thematically divided into two parts - the general rules for a witness and witness protection.

In the first part is an analysis of the general characteristics of the witness, their rights and obligations, it deals with questions like who is eligible to be a witness, who can call upon the witness responsibilities and also what penalty they can get, if they refuse to give testimony. It also deals with preparing to question a witness and their instruction, guidelines for the implementation and conduct of hearing testimony in the trial court. It contains specifics of the questioning of a witness under the age of 15 years and the evaluating of credibility of a witnesses.

The second part of this thesis is focused on the protection of a witness. First it deals with the development of witness protection legislation in the Czech Republic, the possibility of protection of witness during the trial and in front of the court, for example of witness protection by a secrecy of their identity and appearance, or so-called top-quality line of protection under the law, Act No. 137/2001 Coll. Special protection of witnesses., which is mainly used to protect witnesses of the most serious crime.

This theme highlights the terms of endangered and protected persons, and providing special protection and assistance to witnesses. The conclusion of this thematic section is devoted to the issues of the Institute of key witness which is not yet fully in our legal system.

Throughout this diploma thesis i deal with the so-called "principle of equality of arms" and conflicts between the constitutional right of the accused to a fair trial, and the right to confidentiality of witnesses, their actual identity, thereby ensuring the constitutional rights of inviolability of their properties, health and lives.

Seznam použité literatury a pramenů

Odborné publikace a monografie

- 1.) Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007.
- 2.) Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- 3.) Musil, J. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : C. H. Beck 2003.
- 4.) Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2003.
- 5.) Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005.
- 6.) Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck 2008.
- 7.) Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck 2005.
- 8.) Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 6. vydání. Praha : C. H. Beck 2008.

Odborné články v časopisech

- 1.) Musil, J. Korunní svědek – ano či ne?. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 4, s. 21 - 24. ISSN 1211-2860.
- 2.) Nett, A. Ochrana svědků v trestním řízení. *Trestní právo*. 1999, roč. 4, č. 5, s. 2 - 11. ISSN 1211-2860.
- 3.) Neumann, Jan.: *K problematice věrohodnosti výpovědi*. *Kriminalistika*, 2001, roč. 34, č. 3, s. 187 - 199. ISSN 1210-9150
- 4.) Peleška, J., Vychodil, M. Poznámky k ochraně svědka v trestním řízení. *Trestní právo, příloha*. roč. 3, č. 5, s. II - IV. ISSN 1211-2860.
- 5.) Sborník z odborného semináře. Návrh právní úpravy institutu korunního svědka zpracovaný Ministerstvem vnitra ČR. *Nad institutem korunního svědka*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003. s. 89 - 93. ISBN 80-7082-982-6.

- 6.) Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 2, s. 37 - 47. ISSN 1213-5313.
- 7.) Vantuch, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?. *Buletin advokacie*. 2001, č. 9, s. 23 – 39. ISSN 1210-6348.
- 8.) Vantuch, P. K návrhu právní úpravy institutu „korunního svědka“. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 3, s. 77 - 82. ISSN 1213-5313.

Zákony a mezinárodní smlouvy

- 1.) Zákon č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- 2.) Zákon č. 41/2009 Sb., trestní zákoník.
- 3.) Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů.
- 4.) Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- 5.) Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční strážci ČR.
- 6.) Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.
- 7.) Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále OchrSv).
- 8.) Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.
- 9.) Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství.
- 10.) Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování ochrany České republiky.
- 11.) Zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku).
- 12.) Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.
- 13.) Zákon č. 119/1992 Sb., o cestovních náhradách.
- 14.) Zákon č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku.
- 15.) Instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 15.12.2009, č. j. 395/2009-OBKŘ o justiční strážci.
- 16.) NMV ČR č. 82/1995, Instrukce pro vyšetřovatele.

- 17.) Vyhláška ministra spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské sou-
dy.
- 18.) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- 19.) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních
práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č.
162/1998 Sb.
- 20.) Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.
- 21.) Úmluva o právech dítěte, publikované ve Sbírce mezinárodních smluv jako sdělení Federál-
ního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
- 22.) Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění Protokolů č. 3, 5, 8 a 11,
publikovaná ve Sbírce mezinárodních smluv jako sdělení Federálního Ministerstva uahraničních
věcí č. 209/1992 Sb.
- 23.) Úmluva o zřízení Evropského policejního úřadu (Úmluva o Europolu), založené na článku
K3 Smlouvy o Evropské unii.
- 24.) Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

Seznam zkratek

- **TrŘ** - Zákon č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- **TZ** - Zákon č. 41/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- **OchrSv** - Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- **LZPS** - Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- **Úmluva** - Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění Protokolů č. 3, 5, 8 a 11, publikovaná ve Sbírce mezinárodních smluv jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.
- **Ústava** - Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

